

13354

W9

ՕՐԻՆԱԿ

ՎԵՐԱՔԼՆԵՍԻ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

(ՎԵՐՍԻԱ ՍՐՈՒԹԵԱՆ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ

ՆԵՐԿԱՑԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏՊԱԳՐԵՍԻ

1870

342
4-23



542
-23

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՍՈՒՐԺԱՆ ԱՊՏ-ԻՐԼ-ԱԶԻԶ ԻՄԱՆԻՆ

ԿԱՅՄԵՐ ՕՍԽԱՆՑԻՈՑ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. Գ. ԷՆՐԳԱՅ Դ.

ԱՍՏՈՒԱՆՐԵԱԼ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

2001

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ

Տ. ՄԿՐՏԶԻ ԽՐԻՄԵԱՆ

ԱՐՀԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

2010

ԵՐԿՐՈՐԴ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ

— 1870 —

25246-կ.3.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՍՍՀՄ ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

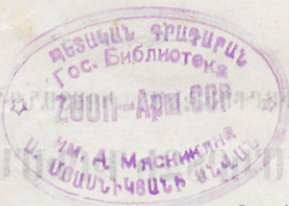
ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

Պատրիարքական կնքով չը վաւերացեալ
օրինակաց ճշդութիւնը երաշխաւորեալ չ'է:

ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ



438556

ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

ԳԼԽԱՎՈՐ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ

— 0781 —

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՍԽԱՆՑԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶՐՈՒՆՔ

Ա.

Բարձրագոյն Դրան շնորհած արտօնութեանց համաձայն՝ Հայոց սկզբային վարչութիւնը ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՍԻՆ Ժամանակ եղածին պէս, թէ իր կրօնական մասին մէջ և թէ կրօնականէն կախեալ իր քաղաքական մասին մէջ:

Բ.

Երեսփոխանական վարչութիւնը իրաւանց ու պարտեաց սկզբանց վրայ հիմնեալ է, որ արդարութեան սկիզբն է. իր ուժը ձայնից բաղմութեան մէջ կը կայանայ որ օրինաւորութեան սկիզբն է:

Ամենայն տնօրէնութիւն երեսփոխանական վարչութեան որ աւելի կամ պակաս շեղի այս սկիզբներէն, այնչափ կը հեռանայ արդարութենէ և օրինաւորութենէ:

Գ.

Սոյն սկզբանց զօրութեամբ՝ որք աւանդական են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ, հայերը մէջերնին հաւասար են իրենց վարչութեանն առջեւ թէ իրենց իրաւանց և թէ իրենց պարտեացը մէջ:

Դ.

Փոխադարձ պարտքօք կապված են իրարու Ազգն ու
Ազգային վարչութիւնը :

Ե.

Ազգայնոց պարտքն է՝ Ազգային վարչութեան հոգոց և
ծախից մասնակից ըլլալ իւրաքանչիւր ըստ կարօղութեան ,
ազգային բարեկարգութեան ու բարեկեցութեան դործա-
կից ըլլալ՝ Բարոյականին ցուցած և Տէրութեան դրած օ-
րինաց քաղաքակրթապէս հնազանդելով , և վարչութեան
տնօրէնութիւնքը ազգասիրապէս յարգելով :

Զ.

Վարչութեան պարտքն է՝ արդար և օրինապէս վար-
վիլ ազգային տնօրէնութեանց մէջ և հայրաբար ընդ ազ-
գայինս , մանուկին՝ մանչ թէ աղջիկ՝ հաւսար տալով ան-
հրաժեշտ գիտելիքը , և տնանկին՝ պատասպարան . Հայաս-
տանեայց Եկեղեցւոյ դաւանութիւնն ու աւանդութիւնքը
անխախտ պահելու հսկել . ազգային հաստատութեանց
բարեկարգութեանն ու պայծառութեանը հոգ տանիլ .
ազգային հասքն ու ծախքը խմայտութեամբ տնտեսել .
Ազգին կրօնական և քաղաքական իրաւանց ու արտօնու-
թեանց պահպանութեանը համար Բ. Դրան հովանւոյն
դիմել , և հաւատարիմ ծառայել Ազգին և Տէրութեան .

Է.

Սոյն ազգային վարչութեան մէջ իւրաքանչիւրին իրա-
ւունքն ու պարտիքը ուղղելու տենչանօք , Հայոց ժողովը՝
նախանձաւոր բարոյական բարեկարգութեան , կ'ենթարկէ
զայս սահմանադրութիւնը՝ յանուն համօրէն ազգին , վսեմ
հաճութեան Բարձրագոյն Դրան և հայրախնամ վճռոյն իւր
օգոստաւիառ վեհապետին կայսերն օսմանցւոց :

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ա. Զ. Գ.

1. — Հայ ազգը թուրքիոյ մէջ օսմանցի հայերու կողմէն ընտրեալ ընդհանուր ժողովով մը կը ներկայանայ, գլխուն ունելով Պօլսի Պատրիարքը՝ նոյն իսկ ժողովէն ընտրեալ և կայսերական հրովարտակով հաստատեալ:

Սոյն ազգային ժողովին միջնորդութեամբը կը վարէ Ազգը ազգային վարչութեան վրայ իր հեղինակութիւնը:

2. — Ընդհանուր ժողովը՝ բարոյապէս պատասխանատու, ազգային վարչութեան օրէնսդրական մասն ու ընդհանրական խնդրոց վերջին որոշումն իրեն պահելով, գործադրական մասը՝ համարատուութեան պայմանով՝ իր ընտրած երկու ընդհանուր խորհուրդներու կը յանձնէ, Պատրիարքին պատուակալ նախագահութեամբը: Կրօնական գործոց վարչութիւնը՝ կրօնական խորհուրդի մը, և քաղաքական գործոց վարչութիւնը՝ քաղաքական խորհուրդի մը: Խառն գործերը իրաւամբ կու գան խառն խորհուրդի մը որ այս երկու խորհրդոց պատահապէս մէկտեղ գալովը կը ձեւանայ:

ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆ Կ. ՊՕԼՍԻ

3. — Պօլսի պատրիարքարանը ազգային վարչութեան կեդրոնն է, և Պատրիարքը՝ օսմանցի հայոց պաշտօնական հոգեւոր պետն է, իբրեւ ներկայացուցիչ կաթողիկոսին ամենայն հայոց, և միանգամայն միջնորդ է հեղինակութեան Բ. Դրան՝ Ազգին հետ ունեցած յարաբերութեանցը մէջ:

Պատրիարքը կեդրոնական վարչութեան ժողովին և խորհրդոց գործադիր իշխանութիւնը կը վարէ, և պատասխանատու է Ազգին և Տէրութեան առջեւ:

4. — Պատրիարքական ընտրելին պիտի ըլլայ ծնեալ հպատակ օսմանեան և եպիսկոպոս ձեռնադրեալ Մ. Աթոռէն Արարատեան կամ անկէ ընդունուած, և իր վարքովն ու ձիրքերովը արժանաւոր հանգիսացեալ Ազգին և միանգամայն Բ. Դրան համարման ու վստահութեանը:

5. — Պատրիարքը կ'ընտրվի ըստ ընտրական օրինաց (96) ընդհանուր ժողովին բոլոր անդամոց քրէից բացարձակ բազմութեամբը այն հինգ անուանց մէջէն, զորոնք խառն խորհուրդը՝ քննութեամբ քաղելով Եկեղեցական ժողովին կողմէն առաջուց իրեն տրուած ընդհանուր ընտրելաց ցանկէն⁽¹⁾, իր քննութեան ու նկատողութեանց տեղեկագրովը կը ներկայացնէ ժողովին:

Երեսփոխանք ազատ են քրէնին այն ցանկին վրայ ալ տարածելու, որն որ ի տես դրված պիտի մնայ ժողովին մէջ քրէարկութեան օրը. իսկ սոյն ցանկէն դուրս քրէ չ'ընդունուիր:

Սուլթանը կայսերական հրովարտակով կը հաստատէ Պատրիարքին ընտրութիւնը, և կաթողիկոսն իր առաքելական օրհնաբեր կոնդակովը զանի կը նուիրագործէ:

Եթէ ընտրեալը վարդապետ է, եպիսկոպոս ձեռնադրվելու համար յէջմիածին կը ղրկվի:

6. — Պատրիարքը իրեն խորհրդական փոխանորդ մ'ունի որ կ'օգնէ անոր իր պաշտօնին մէջ և զանի կը փոխանակէ անոր բացակայութեան ատեն:

(1) Տես 20 յօդուածին ծանօթութիւնը:

Այս պաշտօնեայն ընդհանուր ժողովէն կ'ընտրվի Պատրիարքին տուած և խառն խորհրդով պատրաստած եռանուն ցանկի մը վրայ :

7. — Պատրիարքին պաշտօնն է՝ ընդհանուր խորհրդոց գործակցութեամբ Ազգին գործերը տնօրինել և զանոնք Սահմանադրութեան տրամադրութեանցը համաձայն գործադրել :

Իր պարտքն է մանաւանդ հսկել Սահմանադրութեան կանոնաւոր և անթերի կիրառութեանը բոլոր ազգին մէջ :

8. — Պատրիարքը իրեն եկած ամեն գործ ձեռնհաս խորհրդոց պիտ'որ յանձնէ, խառն խորհուրդ ալ գումարելով ըստ հարկին, և անոնց որոշմանը համեմատ պիտ'որ գործադրէ :

9. — Պատրիարքը իրաւունք ունի դիտողութիւն ընելու և իր պատճառաբանութիւններովը հանդերձ երկրորդ քննութեան դարձնելու խորհուրդի մը որոշումը զոր անհամաձայն համարէ Սահմանադրութեան ոգւոյն :

Եթէ խորհուրդը պնդէ իր առաջին որոշման վրայ, և Պատրիարքը չը գոհանայ տրված փաստերէն, ընդհանուր ժողովին դիւանին ալ խորհուրդն առնելէն ետքը, ժողովին կը դնէ ըզխնդիրը որ զանի վերջնապէս կը լուծէ և Պատրիարքին ու խորհուրդին միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնը կը բառնայ :

10. — Պատրիարքը ամբաստանութեան կը դրվի եթէ Սահմանադրութեան հակառակ ընթացք բռնէ կամ իր պարտեաց կատարմանը մէջ անփոյթ մնայ :

Ամբաստանութեան իրաւունքը ընդհանուր խորհուրդներուն է, կամ ընդհանուր ժողովին դիւանին և կամ երեսփոխանաց, և կը վարվի ընդհանուր ժողովին առջեւ միայն որ իր մէջէն ընտրեալ յատուկ յանձնախումբի մը ձե-

ռօք զամբաստանութիւնը քննել տալով և դրօք փակելօք դատելէն ետքը՝ իր վճիռը կու տայ գաղտնի քրէէով և բացարձակ առաւելութեամբ իր բոլոր անդամոց (96^ր) :

Ժողովին կողմէն տփգոհութեան քրէէ հրաժարում կը հարկադրէ ամբաստանեալ պատրիարքին : — Եթէ ընդդիմանայ հրաժարելու, ինդհանուր ժողովը Բ. Դրան կը մատուցնէ իր որոշումը և կը խնդրէ պատրիարքին պաշտօնանկութիւնը :

11. — Երբոր պատրիարքական աթոռը թափուր մնայ վախճանի կամ հրաժարի պատճառով, պատրիարքական պաշտօնը անոր փոխանորդին կամ յատուկ տեղապահի մը ձեռօք կը վարվի՝ ըստ որոշման Ժողովին, մինչեւ ցընարութիւն նոր պատրիարքի :

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

12. — Կրօնական խորհուրդը պաշտօն ունի Ազգին կրօնական գործերը հոգալու, և կը բաղկանայ 12 կրօնագէտ եկեղեցականներէ :

13. — Այս խորհուրդին ատենապետը եպիսկոպոս մըն է ինդհանուր ժողովէն ընտրեալ՝ Պատրիարքին տուած և ինդհանուր ժողովին եկեղեցական անդամոց հետ խորհրդակցութեամբ պատրաստած եռանուն ցանկի մը վրայ :

Ընտրեալ ատենապետ կամ խորհրդապետը՝ Պատրիարքին և ինդհանուր ժողովին եկեղեցական անդամոց հետ խորհրդակցելով 22 անուամբ ցանկ մը կը պատրաստէ, որոց մէջէն ժողովն ընտրութեամբ կ'որոշէ մնացած 11 անդամները և խորհուրդին կազմութիւնը կը լրացնէ (1) :

(1) Երեսփոխանք ազատ են այս ցանկերէն դուրս ալ քրէէ տալու :

Այս խորհրդապետին և անդամոց անունները Պաարի-
արքը կը ներկայացնէ Բ. Դրան որ պաշտօնէապէս կը հաս-
տատօն զանոնց ընտրութիւնը :

14. — Կրօնական խորհրդապետը զայս խորհուրդը կը
բաժնէ երեք մասի, վարդապետութեան մաս, քարեկարքութեան մաս,
որբէնութեան մաս, իւրաքանչիւր մասը 3 կամ 4 անդամներէ
բաղկացեալ որոցմէ մէկը մասնապետ կարգեալ է խորհրդ-
ապետէն : Ք եւ ինք պարտաւոր է Ազգին կրօնական գոր-
ծոց տարեկան ընդհանուր համարատուութիւնը մատուցնել
ազգային ժողովին :

15. — վարդապետութեան մասին պաշտօնն է՝ կրօնա-
կան ուսուցման վրայ հսկել և զանի հայ եկեղեցւոյ դաւանու-
թեանն ու վարդապետութեանց համաձայն ուղղել. ձեռ-
նադրութեան մատչօղները քննել և արժանութեան վկայա-
գիր տալ. և մանաւանդ՝ ուսեալ, բանիրուն և արժանաւոր
ընծայեալներ հասցնելու զբաղիլ :

16. — Բարեկարգութեան մասին պաշտօնն է՝ եկեղեց-
եաց և եկեղեցական արարօղութեանց բարեկարգութեանը
հսկել. մանաւանդ քահանայից վիճակին ըստ ամենայնի
հոգ տանիլ, և անոնց կացութիւնը բարւոքելու և ապագան
անդորրելու ամենայն ջան ի գործ դնել :

17. — Տնօրէնութեան մասին պաշտօնն է՝ քննել և
տնօրինել ամենայն կրօնական գործ որ վերոյիշեալ մասանց
պաշտօններէն դուրս կը գտլի :

18. — Կրօնական մասնախորհուրդք ազատօրէն կը գոր-
ծեն իւրաքանչիւրն իր մասին մէջ՝ խորհուրդին հաւանու-
թիւնն առնելէն ետքը, և ուղղապէս համարատու են խոր-
հուրդին ինչպէս խորհուրդը համարատու է ժողովին : X

19. — Կրօնական խորհուրդին պարտաւորութենէն է
անաչառապէս հսկել որ ոչ ոք կարենայ ձեռնադրութեան

մատչիլ վստքորական դաւառին կամ Պօլսի վիճակին մէջ առանց հրամանի պատրիարքի, որն որ պէտք է խնդրոված ըլլայ այն եկեղեցւոյ կողմէն որում ընծայեալը սպասաւորել կուզէ և ձեռքն ունի կրօնական խորհուրդէն տրված արժանութեան վկայագիրը ⁽¹⁾ :

20. — Ամենայն կրօնական խնդրի համար զոր խորհուրդն իր ձեռնհասութենէն վեր դատէ, Պատրիարքէն պիտի խնդրէ եկեղեցական ժողով գումարել ⁽²⁾ : Եթէ այս ժողովն ալ անձեռնհաս զինքը համարէ, կրօնական խորհուրդը էջմիածնայ Ս. Աթոռին պէտք է դիմէ պատրիարքին միջնորդութեամբ :

21. — կրօնական խորհուրդը ամեն երկու տարին կը լուծվի, և երևոյ անդամները վերընտրելի են :

Եթէ վախճան կամ հրաժար պատահի խորհուրդին մէջ, ընդհանուր ժողովը պակսող անդամին փոխանակութիւնը կը հոգայ ըստ տրամադրութեան 13 յօդուածին :

(1) Սոյն խտութիւնը հարկ է որ պահեն նաեւ դաւառաց կրօնական խորհուրդները եւ առանց հրամանի առաջնորդի ձեռնադրութիւն չըլլայ ընդդէմ տրամադրութեան սոյն յօդուածին :

(2) Պօլսի եւ չրջակայ եկեղեցեաց մեծաւորներուն եւ աւագերէցներուն մէկտեղ դալովը կը ձեւանայ Պօլսի եկեղեցական ժողովը, ուր կը հրաւիրվին նաեւ պաշտօնով կամ պատահմամբ ի Պօլիս գտնող եպիսկոպոսք : — Այս ժողովը Պատրիարքին կամ փոխանորդին հրաւերովն ու նախադահութեամբ կը գումարվի ըստ հարկին :

Պատրիարքական ընտրելեաց ընդհանուր ցանկը չինելու համար, որն որ պիտի պարունակէ ըստ 4 յօդուածին ընտրելութեան հանգամանքն ունեցող ամեն եպիսկոպոսաց ու վարդապետաց անունները :

Բ. Երրորդ կրօնական խորհուրդն իրեն գիմէ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ձ 2. — Քաղաքական խորհուրդը պաշտօն ունի Ազգին քաղաքական գործերը հոգալու, որք են անոր դաստիարակութիւնը, անոր անհատականը, համարակալութիւնն ու յարաբերութիւնները :

Այս խորհուրդը 12 քաղաքագէտ աշխարհականներէ կը բաղկանայ, և իր պաշտօնին տարբեր ճիւղերուն համեմատ չորս տարբեր մասերու կամ յատուկ մասնախորհուրդներու կը բաժնվի, իւրաքանչիւրը բաղկացեալ 3 ձեռնհաս անդամներէ որոյմէ մէկը մասնապետ է պատասխանատու և միւս երկուքը անոր խորհրդակից օգնականները :

Ձ 3. — Ուսումնական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ մայրաքաղաքիս ազգային Ուսումնարանին մատակարար տնօրէնութիւնը, և ազգային դաստիարակութեան ընդհանուր վերատեսչութիւնը :

Պարտաւորութիւն ունի հոգ տանիլ որ ամեն թաղ իր նախնական ուսմանց դպրոցն ունենայ՝ կանոնաւոր ուսմանց ընթացքով, թէ մանչ և թէ աղջիկ մանկանց համար, ինչպէս և ամեն գաւառագլուխ քաղաք երկրորդական ուսմանց յատկացեալ իր ազգային ուսումնարանը :

Ձ 4. — Տնտեսական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ մայրաքաղաքիս ազգային Պատասպարանին մատակարար տնօրէնութիւնը, և ազգային հաստատութեանց ու կալուածոց ընդհանուր վերատեսչութիւնը :

Պարտաւորութիւն ունի հոգ տանիլ որ ազգային շէնքերն ու կալուածքը բարգաւաճութեան մէջ գալին, և ազգային ամեն տեսակ հաստատութիւն՝ պատասպարան, վանք, առաջնորդարան, պատրիարքարան, կաթողիկոսարան եւայլ, իր յատուկ հաստատային կանոնադրութիւնն ունենայ իրմէ շինված և ձեռնհաս հեղինակութենէն վաւերացեալ, և ըստ այնմ վարվի. պիտ'որ հոգայ մանաւանդ որ վանորայք Ազգին մէջ տգիտութեան ու թշուառութեան

դէմ պատասպարան ըլլալու մարդասիրական իրենց վսեմ նպատակը աչքէ չը կորուսեն, և լաւ ըսելով Ազգը՝ զարթոյ ու անկէլանոյ միեւնոյն յարկի տակ հասկնայ. պիտ'որ խնամ տանի նաեւ Ազգին անուանը եղած կտակաց և արոյց զի ասոնց արդիւնքը իրենց նպատակէն չը շրջին: — Սոյն տեսչութեան հոգն է նաեւ ջանալ ամեն կերպով որ ամեն արքեպիսկոպոսական գաւառ իր շրջանակին մէջ ազգային պատրասպարան մ'ունենայ ծեր կամ հիւանդ աղքատաց համար:

25. — Համարական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ ազգային սնտուկին տնօրէնութիւնն ու պահպանութիւնը, և ազգին ելից ու մտից ընդհանուր տեսչութիւնը: Պարտաւորութիւնն է՝ սնտուկին հաշիւը կանոնաւոր համարակալութեան սկզբանց համաձայն ըռնել, ամենայն հաս ու ծախ ստուգիչ թղթով վաւերացեալ ցուցնել, տարեկան պիւճէն պատրաստել և սնտուկին հաշուելշիւրը պէտք եղած տարեւ հրատարակել, և մանաւանդ ազգային ծախքը իմաստուն խնայութեամբ թեթեւցնելու խնամ տանիլ:

26. — Յարաբերական մասնախորհուրդին յատուկ պաշտօնն է՝ Բ. Դրան հետ, Ս. Աթոռին հետ, միւս պատրիարքարանաց հետ, առաջնորդարանաց և դաւառական վարչութեանց հետ Ազգին ունեցած յարբերութեանց և պատահած դործոց տնօրէնութիւնը:

Պարտաւորութիւն ունի դաւառաբնակ ազգայնոց վիճակին ըստ ամենայնի հոգ տանիլ, և դաւառաց մէջ ազգային Սահմանադրութեան կիրառութեանն օժանդակ ըլլալ:

27. — Յարաբերութեանց մասնապետը միանգամայն ֆաղաքական խորհուրդին ատենապետ կամ խորհրդապետն է, և իր ընտրութիւնը սոյն մակդրով կը հաստատուի Բ. Դռնէն: Այս խորհրդապետին ընտրութեանը համար Պատրիարքը՝ ընդհանուր ժողովին գիւնանին հետ խորհրդակցելով, սոյն պաշտօնին ձեռնհաս և յանձնառու անձանց եռա-

նուն ցանկ մը կը ներկայացնէ. որոյ մէջէն քըւէարկու թեամբ կ'ընտրէ ժողովն ըզխորհրդապետը ⁽¹⁾ :

28. — Մասնապետաց ընտրութեանը համար պատրիարքն ու նորընտիր խորհրդապետը՝ Ընդհանուր ժողովին դիւանին հետ խորհրդակցելով, երեք մասնախորհուրդներուն համար ձեռնհաս ու յանձնառու անձանց երեք ցանկ կը պատրաստեն երեքն ալ եռանուն, և Ընդհանուր ժողովը երեք զատ քըւէարկութեամբ կ'ընտրէ ամեն մէկ ցանկէն իւրաքանչիւր մասնապետն իր մակդրովը ⁽¹⁾ :

29. — Խորհրդակից օգնականաց ընտրութեանը համար չորս մասնապետները Պատրիարքին հետ խորհրդակցելով, մէյմէկ քառանուն ցանկ կը պատրաստեն իւրաքանչիւրն իր մասին համար, և ժողովն ընտրութեամբ կ'առնու ամեն մէկ ցանկէն երկու անուն, և ասով թէ խորհուրդին բաղկացումը և թէ անոր մասնախորհուրդներու բաժանումը միանգամայն կը լրացնէ : — Ընտրեալ խորհրդապետին և անդամոց անունները Պատրիարքը Բ. Դրան կը ներկայացնէ որ զանոնց պաշտօնէութիւնը կը հաստատէ :

30. — Մասնախորհրդոց ամեն անդամները՝ մասնապետ թէ խորհրդակից՝ խորհուրդին մէջ հաւասար են, և խորհուրդին ամեն արարքներէն հաւասարապէս համարաւ Ընդհանուր ժողովին առջեւ. իսկ առանձին դործօղութեանց մէջ անձնիւր մասնապետ պատասխանատու է թէ խորհուրդին և թէ ժողովին առջեւ :

31. — Խորհուրդը չը պիտ'որ սրոյէ իրեն ներկայացեալ խնդիր մը ձեռնհաս մասնախորհուրդին քննութեանը չը դրած և անոր յայտնած դատումէն դուրս. և զամենայն խնդիր զոր խորհուրդն իր ձեռնհասութենէն վեր դատէ, ժողովին պիտ'որ առաջարկէ :

(1) Երեւոյթիսանք ազատ են այս ցանկերէն դուրս ալ քըւէ տալու :

32. — Մասնախորհուրդք ձեռնհաս և մասնապետք համարաւու՝ իւրաքանչիւրն իր մասին, ազատապէս կը գործեն սովորական խնդրոց մէջ, և իրենց աշխատութեանց բովանդակը միայն կը ներկայացնեն խորհուրդին :

Իսկ երբոր նոր կարգադրութիւն մ'ըլլայ, ծանր խնդիր մը կամ խառն այսինք քանի մը մասնախորհրդոց միանգամայն վերաբերելի, և վերջապէս այնպիսի պարագայից մէջ ուր մասնապետ մը հարկ համարի իր պատասխանատուութիւնը խորհուրդին հեղինակութեամբը ծածկելու, խորհրդապետին կը դիմէ և խորհուրդին գումարումը կը խնդրէ իր առաջարկութիւնքը ներկայացնելու համար :

Նմանապէս խորհրդապետը նոյնպիսի պարագայից մէջ ձեռնհաս մասնապետաց հետ կը խորհրդակցի կամ ըստ հարկին մասերն ի խորհուրդ կը գումարէ :

33. — Քաղաքական խորհրդապետը պիտ'որ հսկէ որ մասնախորհուրդք աշխատին՝ իւրաքանչիւրն իր տեսչութեան սահմանին մէջ, և զանցառութիւն չ'ընեն իրենց պարտեացը մէջ : — Եւ ինք պարտաւոր է Ազգին քաղաքական գործոց տարեկան ընդհանուր համարաւուութիւնը մատուցնել ազգային ժողովին :

34. — Բաց ի մասնապետներէն, քաղաքական խորհուրդը կը լուծվի ամեն երկու տարին և ելնօղ անդամները վերընարելի են :

Պարտադանցութեան ամբաստանութիւն միայն կրնայ ընկենուլ մասնապետները պաշտօնէ : Ընդհանուր ժողովը՝ միակ դատաւոր սոյն դիպուածին մէջ, կ'ըմբռնէ կամ կ'ընկենու իր քրէտովը զամբաստանեալ մասնապետը :

35. — Եթէ վախճան կամ հրաժար պատահի խորհուրդին մէջ, ընդհանուր ժողովը անյապաղ կը հոգայ պակսող անդամին փոխանակութիւնը ըստ 27, 28 կամ 29 յօդ :

ԴԱՏԱՐԱՆ

36. — Պատրիարքարանը ընդհանուր դատարան մ'ունի որոյ պաշտօնն է կրօնական և քաղաքական գործոց վիճական կամ դատական մասը քննել և դատել. եւս և թաղերէն ի պատրիարքարան ղրկված ազգահամարի կամ ընկերական վիճակի վերաբերեալ գործերը տնօրինել, որք են ամենայն ընտանեկան յարաբերութիւնք, նշանտուք, հրամանտուք, ամուսնութիւն, ժառանգութիւն եւայլ :

Դատարանը նախագահ ունի պատրիարքին փոխանորդը և կը բաղկանայ 6 ձեռնհաս անդամներէ որոց 3ը եկեղեցական և 3ը աշխարհական՝ իրենց պատշաճ խորհուրդներէն ընտրեալ : Այս անդամները ամուսնացեալ անձինք պէտք է որ ըլլան և 40 տարեւոր գոնէ :

37. — Դատարանն իր դատմանց մէջ առաջնորդ բռնելով՝ կրօնական մասին՝ նախնեացմէ աւանդեալ եկեղեցւոյ կանոնները, և քաղաքական մասին՝ Տէրութեան դատարանաց արդի կանոնները, պիտ'որ ջանայ հակառակորդներն արդարութեամբ իրաւախօհ ընելու : Եւ իր ձեռնհասութենէն վեր դատած խնդիրը պիտ'որ ղրկէ խորհրդոց մէկին կամ խառն խորհուրդին ըստ ձեռնհասութեան :

38. — Դատարանէն դատեալ անձ մը իրաւունք ունի խորհրդոց մէկին կամ մէկալին կոչելու ըստ պահանջման պարագային :

39. — Դատարանը կը լուծվի ամեն երկու տարին և եւնօղ անդամք վերընտրելի են :

Վախճանի կամ հրաժարի պատահից մէջ պատշաճ խորհուրդք իսկոյն կ'ընտրեն պակսօղ անդամին փոխանակը :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒԹ ԺՈՂՈՎ

40. — Կապույտներն . Բոլոր ազգիկն երեսփոխան՝ ազգային ընդհանուր ժողովը 100 անդամէ կը բաղկանայ . 20 եկեղեցական ու 40 աշխարհական՝ Պօլսի թաղական ժողովներէն ընտրեալ , և 40 աշխարհական՝ Գաւառական ժողովներէն ընտրեալ :

Ժողովին մէջ այս անդամները ոչ թէ ղեկները ընտրող թաղիկն կամ գաւառիկն երեսփոխանքը կը համարվին , այլ Ազգիկն երեսփոխանքն են համազօր պատգամաւորութեամբ ու համակշիռ պատասխանատուութեամբ ամենքն . Ազգիկն առջեւ : Ուստի հարկ չը կայ ամենեւին որ այս կամ այն թաղիկն կամ գաւառիկն բնակիչներէն ըլլան , բաւական է որ ի Պօլսի բնակիկն ուր կը բազմի (ընդհանուր ժողովը , և օսմանեան հպատակ ըլլալով՝ ընտրելութեան պահանջած դրական ու ժխտական պայմաններուն պատասխանեն (66) :

41. — Դասակարգութիւն . Ընտրող ժողովներու իրարու մէջ երեսփոխանաց բաշխումը պարզ ու հաւասարական դասակարգութեամբ մը կը կատարվի ըստ բնական բաժանման թաղից ու գաւառաց :

Թաղերը Պօլսի մէջ երկու կարգ բաժնւած են գրեթէ հաւասար բաշխմամբ ու թեամբ , քիւլանդեան և լաւորեան՝ այսինք պարսպին ներսիներն ու դրսիները . ուստի իւրաքանչիւր կարգի 20 աշխարհական , ու 10 եկեղեցական երեսփոխան կ'ընկնի : Նմանապէս արմենաբնակ գաւառներն Անատոլիոյ մէջ երկու հաւասար կողմ զատված են աշխարհագրապէս և գրեթէ հաւասար բաշխմամբ ու թեամբ , հիւսիսային և հարաւային , իւրաքանչիւրը 10 գաւառ պարունակելով . ուստի իւրաքանչիւր կողմի 20 , և իւրաքանչիւր գաւառի 2 երեսփոխան կ'ընկնի . (տես վերջի դասակարգութեան ցուցակը) :

Ասով՝ բոլոր երեսփոխանք քսանաւոր 3 բնական կարգերու մէջ հաւասարապէս բաշխեալ կը դասաւորվին, և կեդրոնէն դէպի շրջանակը համերկով՝ եկեղեցականք 1⁴ կարգ կը կազմեն, Բիւզանդեանք 2⁴ը, Վոսթրոնեանք 3⁴ը, Հիւսիսայինք 4⁴ը, և Հարաւայինք 5⁴ը:

43. — Ընդհանրապէս. երեսփոխանաց ընտրութիւնը կ'ըլլայ իւրաքանչիւր գաւառական և թաղական ժողովի մէջ՝ էն քիչ երկապատիկ անուամբ ներկայացման ցանկի մը վրայ, զոր գաւառներու մէջ՝ գաւառական ժողովին գիւնը կը պատրաստէ Ս. Ռաջնորդին և գաւառական խորհրդոց հետ խորհրդակցութեամբ, և իւրաքանչիւր ժողով իր գաւառին 2 երեսփոխանը կ'ընտրէ իր առանձին ցանկին վրայ. իսկ թաղերու մէջ՝ իւրաքանչիւր կարգին իր թաղակոյտը կը պատրաստէ⁽¹⁾, և նոյն կարգին ժողովները զատ զատ քըւէ:

(1) Թաղակոյտ կը կազմէ իւրաքանչիւր թաղական կարգ իր մայր թաղին (*) մեծաւորին ձեռք՝ իր ամեն մէկ թաղէն 3 հոգի առնելով. եկեղեցւոյ մեծաւոր կամ աւագերէցը, ժողովապետն ու թաղապետը:

Սահմանադրապէս որոշեալ ժամանակին (48) Պատրիարքին հրահրովը թաղակոյտը կը գումարվի իր մայր թաղին մէջ եկեղեցւոյ մեծաւորաց բարձրատախանին նախագահութեամբ, եւ օրինապէս յատեան կը բազմի ժողովապետաց երիցագոյնին ատեն նապետութեամբն ու թաղապետաց կրտսերագոյնին ատենադպրութեամբը:

« Մէյմը երեսփոխանական ընդհանրաց ցանկ պատրաստելու համար, որոյ մէջ ամեն ժողովապետ իր երկու թաղակցացը հետ համախօս յանուն իր թաղին մէկ անուն գրելու իրաւունք ունի, եւ մնացածը ամենուն ընտրանօքը լրամատով՝ օրինակը թաղական ժողովոց կը դրկվի:

բ. Մէյմը ընդհանրապէս բնական համար:

գ. Երբ եւ ինչ ընդհանուր հրահանգի մը համար Պատրիարքաւորներ հարկ տեսնէ:

(*) Բիւզանդեան կարգին Մայր-Թաղը Քոնստանտնուպոլիս մայր եկեղեցին է, եւ Վոսթրոնեանինը Բերա է բայց այս թաղակոյտը Ղալաթի, եկեղեցին կը գումարվի:

արկութեամբ միեւնոյն ցանկի վրայ կ'ընտրեն իրենց կարգին 20 աշխարհական կամ 10 եկեղեցական երեսփոխանը մէկէն, և իւրաքանչիւրն իր քըւէհամարի արդիւնքը թաղակոյտին կը ղըկէ որ զանոնք միացնելով ընդհանուր քըւէհամար կ'ընէ և ընտրութեանց վերջին արդիւնքը կը հռչակէ (71) :

Ժողովականք ազատ են այս ցանկերէն դուրս ալ քըւէտայու :

Թաղակոյտ թէ գաւառական ժողովներ Պատրիարքին կ'ուղերձեն ընտրեալ երեսփոխանաց անունները որ զանոնք ընդհանուր ժողովին կը ներկայացնէ, և ընդհանուր ժողովը՝ նոյն ուղերձներէն տեղեկանալով, ստուգութեամբ կը վաւերացնէ երեսփոխանաց ընտրութիւնը :

Եթէ մէկը քանի մը թաղի կամ գաւառի կողմէն միանգամայն ընտրեալ ըլլայ, իրեն է որոշել ո՞ր թաղին կամ գաւառին երեսփոխանութիւնն ընդունելը . եթէ ինքը չ'ուզէ կամք յայտնել, ընդհանուր ժողովը վիճակով կ'որոշէ : — Սոյն պարագային մէջ Պատրիարքը իմաց կու տայ միւս ընտրող ժողովին որ ուրիշ երեսփոխան մ'ընտրէ :

43. — Պարտք . ընդհանուր ժողովը պատգամ ունի յանուն Ազգին ընտրելու եկեղեցւոյ աւագ աստիճանաւորքն ու Ազգին վերին պաշտօնեայքը, Ազգային վարչութեան օրինական ընթացքը գծելու և անկէ համար պահանջելու, կեդրոնական պիւճէն սահմանելու և ազգային հանգանակութիւնը քըւէտրկելու, և վերջապէս իր հեղինակութեանը ենթարկեալ ազգային հանրական խնդիրները վճռաբար լուծելու :

Ընդհանուր ժողովին պարտաւորութենէն է ազգային Սահմանադրութիւնը պահպանել, անոր հիմնական սկզբունքը յարգել և իր գնացքը անոնց ոգւոյն ու տրամադրութեանցը համաձայնել :

44. — Համօրէն ազգին առջեւ բարոյապէս պատասխան

նաառութեան պայմանը կը պահանջէ որ՝ Ընդհանուր ժողովին արարքն ու որոշմունքը մամուլի ճամբով լոյս ընծայվին:

45. — Բացոյ՝ Ընդհանուր ժողովը կը բացվի և կը գումարվի քանի անգամ որ պէտք ըլլայ:

ա՝ կանոնաւորապէս ամեն տարի գարնան մէջ, Ընդհանուր վարչութեան համարատուութիւնը մտիկ ընելու և անոր պիւճէն սահմանելու համար, և երկու տարին անգամ մը յատկապէս՝ իր անդամոց մասնակի և Ընդհանուր խորհրդոց ամբողջակի վերանորոգմանը համար:

բ՝ Պատահապէս, կաթողիկոսի և պատրիարքաց ընտրութեան համար (1), Ընդհանուր խորհրդոց պակսող անդամոց փոխանակութիւնը հոգալու համար, Սահմանադրութեան վերաքննութեանը և այլ ամենայն կարեւոր խնդրի համար որոյ որոշումն իրեն անկէ ըստ Սահմանադրութեան:

Ժողովին ամեն առաջին բացմանը համար յառաջագոյն ծանօթութիւն պէտք է տրվի Բ. Դռան՝ օրն ու պատճառն իմացնելով, և ժողովը բաց կը մնայ մինչեւ որ պատճառ ելօղ խընդիրները լուծվին:

46. — Դիւանին հետ յառաջագոյն բանակցելով և պէտք եղածը անօրինելով՝ Պատրիարքը կը հրաւիրէ սովորապէս զԸնդհանուր ժողովը՝ անոր դիւանին կամ խորհրդոց մէկին կամ միւսին ուղեւորը և կամ իր կողմէն, կամ թէ Բ.

(1) Պատրիարքաց ընտրութիւնը միօրինակ կը կատարէ Ընդհանուր ժողովը ըստ ընտրական օրինաց (96). բայց միայն՝ ընտրելու պատրիարքը որ տեղինն է նէ նոյն կողմէն կը տրվի ընտրելիաց ցանկը. զոր օրինակ Նրուսաղէմայ պատրիարքին ընտրելիաց ցանկը նոյն միաբանութեան կողմէն՝ ըստ հաստատային կանոնադրութեան Նրուսաղէմայ վանից:

Դրան հրամանովը: Եթէ պատրիարքը և իր փոխանորդը մերժեն, ուղղապէս կը հրաւիրվի ժողովն իր ատենապետէն:

47. — Վերանորոգած. Ընդհանուր ժողովը մնայուն է, և իր անդամոց կարգով հանված մէկ հինգերորդովը ամեն երկու տարի փոխելով՝ տաս տարւոյ մէջ բոլորովին կը նորոգվի: Ենօղ անդամք վերընտրելի են:

Խրաքանչիւր քսանաւոր կարգ իր դասական կարգովը փոփոխակի և ամբողջապէս կը նորոգվի, թէեւ ժամանակը լրացած կարգին մէջ շատ մ'անդամներ՝ պակսօղ անդամներ փոխանակելու համար՝ քիչ ատենէ ի վեր ընտրոված ըլլան ⁽¹⁾:

48. — Ժողովին այս մասնակի վերանորոգմանը համար, ամեն երկու տարին որոշեալ ամսի մը մէջ (չոր սրինակ ապրիլ) զընտրող ժողովները յընտրութիւն հրաւիրելու համար շաշտապէս պարտաւոր են Պատրիարքն ու ընդհանուր խորհուրդները: Նմանապէս և երբոր վախճանի կամ հրաժարի պատճառով բոլոր ժողովէն 10 անդամ կամ գաւառի մը 2 երեսփոխանքը մէկէն պակսին:

(1) Տե՛ս 72 յօդուածին հրահանգը որ եւ աստ կիրառելի է ըստ ամենայնի, Ռաշակոն բաւոր կեդրոնական բառի փոխելով:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ՎԱՐՋՈՒԹԻՒՆ



9. U. I. U. R.

4 U. U

ԱՌՂՋՆՈՐԴՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵԱՍՆ

49. — Գաւառները կը ներկայանան իւրաքանչիւրը գաւառացւոց կողմէն ընտրեալ գաւառական ժողով մը, գըլուխն ունենով՝ գաւառին առաջնորդ՝ Արքեպիսկոպոսը՝ նոյն իսկ ժողովէն ընտրեալ, Պատրիարքէն կարգեալ և Բ. Դռնէն հաստատեալ։ — Ոոյն ժողովին միջնորդութեամբը կը հսկէ իւրաքանչիւր գաւառ իր առանձին մատակարարութեանը մրայ։

Գաւառական ժողովները՝ բարոյապէս պատասխանատու,
գաւառին ընդհանուր խնդրոց որոշումն իրենց պահելով,
սովորական գործոց վարչութիւնը համարատու թեան պայ-
մանով կը յանձնեն իւրաքանչիւրն իր ընտրած երկու գա-
ւառական խորհուրդներու, կրօնական և քաղաքական,
Առաջնորդին պատուակալ նախագահութեամբ և ազգա-
յին կեդրոնական վարչութեան ընդհանուր վերատեսչու-
թեանը տակ ⁽¹⁾ :

(1) Գաւառական վարչութիւնը գրեթէ բոլոր ամենայնի կեդրոնական վարչութեան նախաաւիպին վրայ ձեւեալ է. մէկին տրամադրութիւնքը միւսինն ալ են, մէկին յօդուածքը միւսինն ալ կը պատշաճին, կեդրոնականին այսպէս յարմար, այսպէս յարմար, ապա եւ ընդհանրապէս յարմար թողնուի ըստերը՝ գաւառականին մէջ որքան ջանք տրուի, որքան ջանք տրուի, որքան ջանք տրուի եւ որքան ջանք տրուի թողնուի փոխելով:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՔ

50. — Առաջնորդարանը գաւառապետին մէջ գաւառական վարչութեան կեդրոնն է, և Առաջնորդը՝ գաւառաբնակ օսմանցի հայոց պաշտօնական հոգեւոր պետը :

Առաջնորդը գաւառական ժողովին և խորհրդոց գործադիր իշխանութիւնը կը վարէ . միանգամայն Պատրիարքին հեղինակութիւնը կը ներկայացնէ Գաւառին հետ ունեցած յարաբերութեանցը մէջ, և պատասխանատու է Գաւառին միանգամայն և կեդրոնական վարչութեան առջեւ :

Առաջնորդը կ'ընտրուի Գաւառական ժողովէն ըստ ըստ րական օրինաց (96)՝ գաւառական խառն խորհուրդին ներկայացուցած ցանկին վրայ որ 3 անուն կը պարունակէ թէ որ կայ 3 ընտրելի :

Բ. Գուռն իր հրովարտակովը և Պատրիարքն իր կոնդակովը կը հաստատեն նորընտիր առաջնորդին պաշտօնականութիւնը :

(Թէ ընտրութեան , թէ հրաժարման և թէ պաշտօնին վերաբերեալ պարագայից համար տե՛ս պատրիարքի վերաբերեալ բոլոր յօդուածները) :

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՔ

51. — Գաւառական ժողովները կը բաղկանան իւրաքանչիւրը 50 անդամէ . 10 եկեղեցական ու 20 աշխարհական՝ գաւառապետին թաղական ժողովներէն ընտրեալ⁽¹⁾, և 20 աշխարհական՝ թեմական ժողովներէ ընտրեալ :

(Այս անգամոց բաշխման , դասակարգութեան և ընտրութեան համար , և թէ գաւառական ժողովոց ու խորհրդ-

(1) Եթէ գաւառապետի մը մէջ եկեղեցականաց թիւը չը բաւէ , գտնածին չափ միայն կ'առնուի թէ ժողովի եւ թէ խորհուրդի անդամ , պակասն աշխարհականներէ չը լցնելով : (Տես նաեւ 64 յօդ. ծան. տրամադրութիւնք) :

դոց, դատարանաց և դիւանատանց կազմութեան և բոլոր տրամադրութեանցը համար՝ տե՛ս կեդրոնական ընդհանուր ժողովին ու խորհրդոց, դատարանին ու դիւանատան բոլոր յօդուածները ։

ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

52. — Թեմական ժողովները կը բաղկանան իւրաքանչիւրը 25 անդամէ, որոց 5 ը եկեղեցական և 20 ը աշխարհական, բոլորն ալ թեմին բնակիչներէն ընտրեալ ։

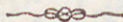
(Տե՛ս Թաղական ժողովականաց ընտրութեան յօդուածքը) ։

Իւրաքանչիւր գաւառի մէջ առաջնորդարանի մը իւրաւասութեան տակ գտլօղ քաղաք և գիւղ թեմ կը կազմեն նոյն առաջնորդութեան և գաւառադիւխին գրեթէ հեռակայ թաղերը նկատուելով՝ ամեն քաղաք և գիւղ իր թեմական ժողովն ու խորհուրդն ունի թաղական ժողովոց ու խորհրդոց նման, և թեմական մատակարարութիւնը ճիշդ գրեթէ կը հետեւի թաղական մատակարարութեան, և գաւառական վարչութեան կեդրոնին հետ նոյնպէս կը վարվի թեմականը որպէս կը վարվի գաւառականը Պօլսի կեդրոնական վարչութեան հետ ։

(Թեմական մատակարարութեան և թեմական ժողովոց ու խորհրդոց կարգադրութեանը համար՝ տե՛ս Թաղական մատակարարութեան բովանդակ գլուխը, Խառ և Խաղա՝ բաւերը՝ Խե և Խեհա՝ բաւերու փոխելով) ։

ՔԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԹԱՂԱԿԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ



Թ Ա Ղ

53. — Թաղերը կը ներկայանան իւրաքանչիւրն իր եկեղեցւոյ ժողովուրդէն ընտրեալ թաղական ժողով մը, գլուխն ունեւորվ եկեղեցւոյ Մեծաւորը կամ Աւագերէցը՝ նոյն իսկ ժողովին խնդրանքը Պատրիարքէն կամ Առաջնորդէն կարգեալ: — Սոյն ժողովին միջնորդութեամբը կը հսկէ իւրաքանչիւր թաղ իր առանձին մատակարարութեանը վրայ (1):

Թաղական ժողովները՝ բարոյապէս պատասխանատու, թաղին ընդհանուր խնդրոց որոշումն իրենց պահելով, սովորական գործոց տնօրէնութիւնն ու թաղական հաստատութեանց հոգաբարձութիւնը՝ համարատուութեան պայմանով՝ կը յանձնեն իւրաքանչիւրն իր ընտրած թաղական խորհուրդի մը, եկեղեցւոյ Մեծաւորին պատուակալ նախագահութեամբը և իր կեդրոնին ընդհանուր խորհրդոց վերատեսչութեանը տակ:

(1) Թէ մայրաքաղաքիս մէջ եւ թէ գաւառաց քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, ուր եկեղեցի մը կայ եւ բաւական ժողովուրդ ունի, թաղ կը կազմէ իր ժողովուրդովը. եւ թաղական մատակարարութիւնը նոյն է եւ ընդհանուր ամեն տեղի համար: Ե՛ն քիչ 250 ընտրող կամ հանգանակող ունեցող եկեղեցին ընդհանրապէս բաւական համարված է առանձին թաղ կազմելու՝ նիստ մատակարարութեան. բայց այն եկեղեցին որ թէ հասոյթի եւ թէ ժողովուրդի քիչութեան պատճառով անբաւական է ինքնին մատակարարվելու, կրնայ եթէ արգելք մը չը կայ՝ մերձակայ եկեղեցւոյն հետ միանալով կազմել ամբողջ թաղ:

ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ

54. — Թաղական խորհուրդները պաշտօն ունին հոգալու՝ իւրաքանչիւրն իր թաղին՝ եկեղեցւոյ և դպրոցի մատակարարութիւնը, տնտեսկաց ձեռնարկութիւնն ու առտնին օգնութիւնները, ազգահամարի արձանագրութիւնքն ու ծաղած մէճերու խաղաղարարութիւնը, կալուածական դործոց ու կտակաց տնօրէնութիւնը, հանդանակութեան գրք ուածքն ու հաւաքում կամ ընկալումը, և հասից ու ծախից համարակալութիւնն ու մատակարարութիւնը :

Պարտք ունի անհրաժեշտ ամեն թաղական խորհուրդ, նախ՝ իր թաղին նախնական ուսմանց կանոնաւոր դպրոցն ունենալու թէ մանչ և թէ աղջիկ մանկանց համար. երկրորդ՝ իր թաղին ազգահարի երեք գիրքերն ունենալու, ծննդոց, պսակաց և վախճանաց, որոց մէջ ճշդիւ և ըստ կանոնի պիտ'որ արձանագրէ իր եկեղեցւոյ ժողովրդեան ամեն անհատները արու թէ էգ, անունովը, մականունները ուլը, տեղօրն ու թրւականովը. նմանապէս և հանդանակութեան ցօմար մը որոյ մէջ կանոնաւոր կերպով պիտ'որ արձանագրէ թաղին բոլոր հանդանակօղները. երրորդ՝ ապրեցնել կրցածին չափ քահանայ պահելու և պահածներուն կացութիւնը կանոնաւոր ապրուստով մը արժանապէս բարւոքելու :

55. — Թաղական խորհուրդները 10 անգամէ կը բաղկանան. հինգ հոգաբարձու պատասխանատու՝ իւրաքանչիւրը մէյմէկ օգնականով. որք են՝ մէկ հոգաբարձու եկեղեցւոյ միանգամայն և տնտեսկաց, մէկ հոգաբարձու դրպրոցի, մէկ հոգաբարձու ազգահամարի կամ նօտար միանգամայն և իրաւարար, մէկ հոգաբարձու կալուածոց և կրտակաց, և մէկ հոգաբարձու սնտուկի կամ համարակալ (1) :

(1) Այս անգամները սնխտրապէս կրնան ըլլալ թէ քահանայէ

կալուածոց հոգաբարձուն միանգամայն խորհրդապետ է թաղական կամ թաղապետ, և իբրեւ թաղապետ պաշտօն ունի նաեւ՝ տեղական իշխանութեանց հետ, պատրիարքարանին և միւս թաղերու հետ թաղին ունեցած յարաբերութիւնքն ու պատահած գործերը տնօրինելու :

56. — Ամեն թաղական խորհուրդ իր թաղական ժողովէն կ'ընտրովի անգամոց մակդիրը նշանակելով ըստ տրամադրութեանց 27, 28 և 29 յօդուածոց, ներկայացման ցանկի մը վրայ զոր Աւագերէցն ու ժողովին գիւանը խորհրդակցութեամբ կը պատրաստեն :

Պատրիարքը կամ Առաջնորդը իր կոնդակովը կը մեծարէ անգամոց և թաղապետին ընտրութիւնը :

57. — Թաղական խորհուրդի մէջ ամեն անգամք հաւասար են հոգաբարձու թէ օգնական, և խորհրդով եղած տնօրէնութեանց մէջ ամենքը հաւասարապէս համարատու թաղական ժողովին առջեւ. իսկ առանձին գործոց մէջ անձիւր հոգաբարձու պատասխանատու է թէ խորհուրդին և թէ ժողովին առջեւ. (Տես 30, 31, 32, 33 յօդ. տրամադրութիւնքը) :

58. — Թաղական խորհուրդք իրենց հոգաբարձութեան գործոց ու թաղական մասնաւորութեանց մէջ ազատօրէն կը գործեն, և մատակարարութեան հաշիւը ամեն տարի իրենց ժողովոց վաւերացմանը ներկայացնելու պարտաւոր են : Իսկ գլխաւոր կէտերու մէջ կամ նոր ու կարեւոր կարգադրութեան մը համար՝ ըստ պատշաճին պիտ'որ գիմեն կամ

ևւ թէ աշխարհականէ. ըստ տեղւոյն ևւ ըստ պատշաճին որ հոգաբարձուն կամ որ օգնականը քահանայէ կամ աշխարհականէ ընելը՝ ընտրող ժողովին զգոնութեանը թողլած է :

իրենց ժողովոց կամ իրենց կեդրոնին ընդհանուր խորհրդոց կամ թէ ասոնց ձեռնհաս մասնախորհրդոց, և սոյն տեսչութեանց կողմէն տրված ընդհանուր հրահանգաց պիտ'որ հետեւին :

Նոյնպէս թաղական իրաւարարը իր ձեռնհասութենէն վեր եղած կամ իր խաղաղել չը կրցած վէճը իր կեդրոնին ընդհանուր դատարանը պիտ'որ ղրկէ հանդերձ իր քննութեան տեղեկագրովը :

59. — Թաղական խորհուրդք ամեն երկու տարին կը լուծվին, և ելնօղ անդամք իրենց հողաքարձութեան վաւերացեալ հաշիւը երկուստեք ստորագրեալ վիճակացուցակով մը պիտ'որ աւանդեն մանօղ անդամոց : Ելնօղ անդամք վերընտրելի են :

Եթէ վախճան կամ հրաժար պատահի թաղական խորհուրդի մէջ, թաղական ժողովն անմիջապէս կ'ընտրէ պակսօղ անդամին փոխանակը :

ԹԱՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՔ

60. — Թաղական ժողովները կը բաղկանան իւրաքանչիւրը 25 անդամէ որոց 3ը եկեղեցական և 20ը աշխահական, զորոնք ուղղապէս ժողովուրդը կ'ընտրէ և իւրաքանչիւր թաղ իր բնակչաց մէջէն ⁽¹⁾ :

61. — Թաղական ժողովները պատգամ ունին յանուն թաղին ընտրելու իւրաքանչիւրն իր կարգին ընկած ազգային երեսփոխանները ընդհանուր ժողովին անդամ, իր թա-

(1) Եթէ թաղի մը մէջ 5 եկեղեցական չը գտվի, դատօղները իրաւամբ անդամ են. պակասը աշխարհականներէ լցնելու իրաւունք չը կայ :

դին խորհուրդն ընտրելու, պիւճէն սահմանելու և մատակարարութեան համարը պահանջելու, և իր ձեռնհասութեանը երթագրեալ ամեն թաղական խնդիր լուծելու :

Թաղական ժողովոյ պարտաւորութենէն է ազգային Սահմանադրութեան պահպանութեանը նախանձախնդիր ըլլալ, և մանաւանդ թաղական մատակարարութեան մէջ անոր կանոնաւոր և անթերի կիրառութեանը հսկել :

62. — Թաղական ժողով կը գումարովի քանի անգամ որ պէտք ըլլայ .

ա՝ կանոնաւորապէս ամեն տարի գարնան ըսկիզբը, թաղական մատակարարութեան համարատուութիւնը մոտիկ ընելու և անոր պիւճէն սահմանելու համար . և երկու տարին անգամ մը յատկապէս՝ իր անդամոց մասնակի և թաղական խորհուրդին ամբողջակի վերանորոգմանը համար :

բ՝ Պատահապէս և ըստ հարկին, ընդհանուր ժողովին և թաղական խորհուրդին պակսող անդամոց փոխանակութիւնը հոգալու համար, և այն ամեն թաղական խնդրի համար որոյ լուծումը ժողովին հեղինակութենէն կախեալ է :

63. — Դիւանին հետ յառաջագոյն բանակցելով՝ եկեղեցւոյ Մեծաւորը կամ Սւազերէցը կը հրաւիրեն սովորապէս թաղական ժողովը՝ անոր դիւանին կամ թաղական խորհուրդին ուղեւորը : Թէ որ չը կամին մեծաւորն ու սւազերէցը, ուղղապէս կը հրաւիրվի ժողովն իր առեհնապետէն :

64. — Թաղական ժողովները՝ մէյ մ'ընտրվին, մնայուն են, և իւրաքանչիւրն իր անդամոց ամեն երկու տարի կարգով հանված մէկ հինգերորդովը փոփոխակի կը նորոգվի : Ենթոյ անգամք վերընտրելի են :

Ժողովականք 5 հնդաւոր կարգի բաժանեալ, իւրաքանչիւրն իր թրական կարգովը ամբողջապէս կը նորոգ-

վի, թէեւ ժամանակը հասած կարգին մէջ քիչ ատենէ ի վեր ընտրութեանը գալին ⁽¹⁾ :

65. — Ժողովին այս մասնակի և երկամեայ վերանորոգմանը համար, եկեղեցւոյ Մեծաւորն ու Աւագերէցը և թաղական խորհուրդը՝ ընտրական գործօղութիւնները նախապատրաստելով, ամեն երկու տարի որոշեալ ամսի մը մէջ (գործօրինակ հարկ) թաղացիները յընարութիւն կոչելու համարաշխապէս պարտաւոր են : Նմանապէս և երբոր 3 էն աւելի վախճան կամ հրաժար պատահի ժողովին մէջ :

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԿԱՆԱՅ

66. — Սմեն հայ իր թաղին մէջ ըստ է 25 տարեւոր և ըստ է 30 տարեւոր, անի որ կարգաւ ու գրել գիտէ :

Չրկեալ է կամ արգիլեալ ընտրելու և ընտրվելու իրաւունքներէն անի որ դատաստանապէս զրկեալ է կամ արգիլեալ իր քաղաքական իրաւանց վայելումէն, կամ իր հոգեւոր պաշտօնէն՝ եթէ եկեղեցական է, կամ առաջապին վարչութիւնն իր պարտիքը չէ կատարած (79) :

Սմենայն ընտրող և ընտրելի՝ իր իրաւունքն ըստ հարկին արգարացնելու համար, պէտք է որ իր հանգանակաւ զրին յետին եռամսեկը վճարեալ ու զերծ ներկայացնէ :

67. — Թաղական խորհուրդը՝ պահանջեալ պայմանները քննելէն ետքը, իր թաղին հանգանակօղաց ցանկէն քաղելով երկու տարբեր ընդհանուր ցանկ կը շինէ այրբերի կար-

(1) Եկեղեցական այսինքն ին՝ կարգը միայն կրնայ հնգաւոր չ'ըլլալ ու անփոփոխ մնալ, եթէ թաղի մը մէջ եկեղեցականաց թիւը չ'ը բաւէ. եւ փոխարէն՝ այն ժողովին ամբողջակի նորոգումը փոխանակ տասնի 8 տարւոյ մէջ կը կատարվի, աշխարհական 4 կարգերը շարունակելով անընդմէջ իրենց երկամեայ շրջանը, որոնք հաստատված օրէն առաջին ու մէկ անգամ միայն որ եւ է կերպով բաժնված ու դասաւորված են :

գով, ըստ որոյ ցանկ և ըստ որոյ ցանկ, որոնք ի տես դրված պիտ'որ մնան եկեղեցւոյ մէջ քրէտարկութեան օրէն ութ օր գոնէ առաջ՝ բողոքի կամ սրբագրութեան դիպումածոց հա. մար ⁽¹⁾ : — Ընտրողք ընտրելեաց ցանկէն կ'առնուն իրենց հաւնած անունները ուղղված թըւովը և իրենց քրէթուղ. թին վրայ կը գրեն :

68. — Քրէն գաղտնի է, ուստի անձամբ ներկայանալ չը կրցողը կնքեալ և ստորագրեալ պահարանի մէջ պէտք է որ զրկէ իր քրէթուղթը, որ ըստ կանոնի և հետեւաբար ընդունելի ըլլալու համար պէտք է որ ընդհանուր ընտրելեաց ցանկէն դուրս և ուղղված թիւէն աւելի անուն չը պա. րունակէ և անունները ընթերցանելի և անշփոթելի կերպով գրված ըլլան, քրէտարկութեան ստորագիրը պահարանին դուրսը կամ ներսը պէտք է որ ըլլայ և ոչ թէ քրէթուղթին մէջ :

69. Քրէտարկութեան օրն ու քրէտուփին փակման ժամը՝ որ էն կանուխը կէսօրէն առաջ պիտ'որ չ'ըլլայ, ութ օր առաջ ամեն հնարին միջոցներով ծանուցված ըլլալով թաղին մէջ, քրէտարկութիւնը կը սկսի եկեղեցւոյ մէջ ա. ռաւօտեան ժամերգութեան վերջը՝ եկեղեցւոյ Մեծաւորին կամ Սւագերէցին նախագահութեամբը նստած թաղական խորհուրդին առջեւ, և ներկայից մէջէն որոշված 4 կամ 6 քննիչներու ներկայութեանը, որոնք պիտ'որ գիտեն թէ քր. էտարկութիւն քանչիւրը մէկէն աւելի քրէթուղթ չը ձգեն տուփին մէջ և զրկված պահարան մը մէկէն աւելի քրէ.

(1) Թաղական խորհուրդն ազատ է այս երկու ընդհանուր ցանկերէն դատ, ներկայացման ցանկ մ'ալ շինելու ուղղված ընտ. րելեաց կրկին թըւովը եւ զանի ալ ի տես զնելու ի գիւրութիւն ընտրողաց . իսկ ընտրողք ոչ մէկ կերպով պարտաւորեալ են այս ցանկին հետեւելու . սակայն ընտրելեաց ընդհանուր ցանկէն դուրս քրէէ չ'ընդունվիր :

Թուղթ չը պարունակէ. միանգամայն պիտ'որ նշանակեն՝ բաղդատութեան համար՝ ընտրօղաց ցանկին վրայ քրէտարկուաց անունները :

Պ. — Քուէհամարը հարկաւորապէս նոյն օրը կը կատարվի (եթէ նիւթական արգելք մը չըլլայ) քրէտուփին փականն ժամէն սկսեալ՝ միեւնոյն դիւանին և միեւնոյն քննիչներու ձեռօք, քրէթղթոց կանոնաւորութիւնն ստուգելով և թիւը քրէտարկուաց թիւին հետ բաղդատելով, և քրէտարկութեան արգիւնքը կը հռչակվի :

Պ. — Առաջին քրէտարկութեամբ ոչ ոք ընտրեալ է թաղական ժողովի անդամ եթէ չ'է ըստացած քրէից բացարձակ առաւելութիւնը այսինք կէսէն աւելին :

Եթէ առաջին քրէտարկութեամբ ուղված ընտրելոց թիւը չ'է լցված, երկրորդ քրէտարկութիւնը ուրիշ օր մը կ'ըլլայ միեւնոյն կերպով և ընտրական ընդհանուր օրինաց համաձայն (96) :

Պ. — Թաղական ժողովն իր առաջին նիստին մէջ՝ ընտրական գործօղութեանց օրինաւորութիւնը թաղական խորհուրդին սուած տեղեկագրին վրայ ստուգելով, ժողովականաց ընտրութիւնը կը վաւերացնէ ⁽¹⁾ :

() Հրահանգ. — Թաղական ժողովը՝ իր երկամեայ վերանորոգման առաջին նիստերուն մէջ կարգով կը կատարէ իր երկամեայ գործօղութիւնքը. նոր մասնօղ անդամաց ընտրութիւնը վաւերացնելէն անմիջապէս ետքը իր դիւանը կը նորոգէ, յետոյ թաղական մատակարարութեան համարատուութիւնը կը խնդրէ. եւ ապա նոր թաղական խորհուրդը կ'ընտրէ, որով եւ հինը կը լուծվի (59) :

Այս հրահանգը յարմարելի է նաեւ ամեն ժողովոց, թէ Ընդհանուրին եւ թէ Գաւառականաց :



ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔ

Յ Զ. — Հանգանակութիւնը՝ ազգային ծախից վճարման պարտաւորապէս մասնակցելու բնական և իրաւացի միջոցն է։ Ազգային հանգանակութիւնը երաւոյն պահանջված է այն ատեն երբոր ըլլայ որդար, որանելի, օրինաւոր և ապահովուլ։

Ա. ԱՐԳԱՐ է, նախ՝ երբոր վճարողին կարողութեանը վրայ չափված ըլլայ և ոչ թէ պահանջողին պիտոյիցը վրայ։ Երկրորդ՝ երբոր կարողութեան համեմատութեամբ հաւասար ըլլայ ամենուն։

Այս սկիզբը պիտ'որ սահմանէ բաշխման հիմն ու պիւճէին գլուխները։

Բ. ՏԱՆԵԼԻ է, նախ՝ երբոր վճարողին տարեկան շահին մէկ հարիւրորդը չ'անցնի, (ասկէ վարը ընէ՛ս սեպիւելով) ⁽¹⁾ . երկրորդ՝ երբոր բաժիններով վճարվի. քանզի սկզբամբ թեթեւ եղող հանգանակութիւնը կրնայ վճարման եղանակով ծանրանալ, որպէս և փոխադարձապէս։

Այս սկիզբը պիտ'որ տիրէ բաշխման ու վճարման եղանակաց վրայ։

(1) Այս սկիզբը ընդունելի է յատկապէս մեր ազգին հանգանակութեանը մէջ, որ միայն հոգեւոր կամ վերջապէս հոգեւորէն միայն առթեալ աշխարհական պիտոյքներ ունի հոգալու, ինչպէս՝ պիտոյք եկեղեցւոյ, դպրոցի, վանորէից, եւ այլն. եւ սէտք

Գ. ՕՐԻՆԱԽՈՐ Է կամ ՀԱՃԵԱԼ, երբոր՝ անոր սկզբանց ու կիրառութեանց վրայ օրինաւոր ատեանի մէջ կանոնաւոր քննութիւն ու բաւական վիճաբանութիւն ըլլալէն ետքը, ժողովի մը քըւէէն արտադրեալ ըլլայ և ո՛չ թէ հաճոյքէ մը հարկադրեալ ։

Հոս ժողովին քըւէն՝ Աղգին կամքն ու հանդանակօղին հաճութիւնն առնլած ըսել է ։

Դ. ԱՊԱՀՈՎԵԱԼ կը համարվի, երբոր անոր արդիւնքը՝ կանոնաւոր համարակալութեամբ ապահովեալ և իմաստուն ինայութեամբ կիրառեալ, իր նպատակին ծառայած ըլլայ ։

Տպւած ու հանդանակօղաց աչացն առջեւ դրված եւ մտական ճշգրիտ պատկեր մը կրնայ զայս պայմանը լցնել և ստուգութեամբ ապահովել հաճեալ հանդանակութիւնը ։

Այս ընդհանուր սկիզբներէն սրճափ խոտորի մեր աղգային հանդանակութիւնը, այնչափ կը հեռանայ իրաւութենէ և հանդանակօղաց այնչափ դժկամութիւն կը պատճառէ ։

Ը՛է որ ամենեւին աղգային հանդանակութեան այս սկիզբը դայութեակութիւն տայ մեր աղգայնոց մտքին՝ Տէրութեան պահանջած հանդանակութեանց մէջ, որոյ ընդհանրական պիտոյքը բազմապատիկ աւելի են քան ըզմեր աղգային պիտոյքը ։ Վասն որոյ Տէրութիւնը ո՛չ թէ միայն աւելի իրաւունքներ կ'ունենայ ուղղապէս մեր տարեկան չափին վրայ, այլ կը պարտաւորի անուղղակի զանազան հանդանակութիւններ բռնադժելով հասից տղբիւրները բազմապատկելու, ինչպէս մաքս, բաժ, հարկ եւ այլն, իր զանազան ծախից դէմ երթալու եւ մեր բոլոր քաղաքական ընդհանուր պիտոյքը հողալու համար ։ Աւստի լակ հողեւոր պիտոյք հողալու յատկացեալ հանդանակութեան մէջ մէկ հարկւորորէն վեր պահանջուծ ծանր եւ անտանելի է արդարեւ աղգային հանդանակօղաց որք միւս կողմէն Տէրութեան ալ հանդանակութիւններ ունին վճարելու՝ իրենց միւս բոլոր նիւթական կամ աշխարհական պիտոյիցը համար ։

ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ԿԱՄ ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՇԻՈՒՄ

Պ 4. — Ընդհանուր հանդանակութիւնը ազգապէս կը վճարվի ամեն ազգայիններէ և կանոնադրապէս ամեն տարի:

Բաշխման հիմ Բռնված է դրամական կարողութիւնը:

Ամեն մարդու իր դրամական կարողութեան չափը իր օրական շահէն է, որ և ըլլայ ատոր աղբիւրը, աշխատութիւն, թողակ, եկամուտ, խնայութիւն, եւայլն. ըսել է իր տարեկան շահին 3634 մասը:

Ընդհանուր հանդանակութիւնը ազգային ծախից երկու տարբեր պիւնէներու դէմ՝ գալու ըլլալով՝ կեդրոնական և թաղական, այս միօրեայ չափը պիտ'որ կրկնվի և ներկայացնէ երկու օրական շահ, (մէկ օրական՝ թաղին յատկացեալ, և մէկ օրական՝ կեդրոնին), որոյ գումարը կը ձեւացնէ տարեկան շահին 1824 մասը:

Պ 5. — Ամենայն անհատ ազգային որ շահի տէր է պարտաւոր է տարին իր երկօրեայ շահը Ազգին ընդհանուր ծախից և իր թաղին մասնաւոր ծախից վճարման հանդանակ տալու:

Պ 6. — Չը կայ իշխանութիւն որ իւրաքանչիւրին համար կարողութեան այս չափն որոշելու և արդար բաշխում մ'ընելու ձեռնհաս ըլլայ, բայց բարոյական իշխանութիւն մը զոր իւրաքանչիւր ոք յինքն կը կրէ, իր խիղճն է. ուստի հանդանակաց բաշխման չը կայ ուրիշ եղանակ այլ բարոյական եղանակ մը որ հանդանակողաց ցանկի մը վրայ տոտրադրութեամբ կը կատարվի:

Այս ցանկին վրայ՝ զոր իւրաքանչիւր թաղական խորհուրդ իր թաղին հանդանակողաց կը ներկայացնէ, իւրաքանչիւր հանդանակող իր օրական շահին կրկինը իր խղճին

մէջ հաշւելէն ետքը, իր կարողութեան համեմատ դատած տարեկան հանգանակը կը ստորագրէ :

Ստորագրեալ հանգանակը կ'ըլլայ սրբազան պարտ մը որ խիղճ ու պատիր գրաւի կը դնէ (¹) :

ՎՃԱՐՈՒՄ

Պ Գ. - Վճարումը երկու պայման կը պահանջէ, ժամանակի և ապահովութեան :

Ժամանակի պայմանը կը լցվի եռամսեկան վճարմամբ, և ապահովութեան պայմանը ուղղակի վճարմամբ որ կը կատարվի թաղական սնտուկին անձամբ կամ հաւատարիմ միջնորդով մը մերձեցնելով, ուր համարակալն ու հանգանակողը դէմ առ դէմ գտնվ իրարու ընկալագիր կու տան, մէկը հանգանակութեան տոմսակն ստորագրելով և միւսը հանգանակութեան տոմարը, և իրարմէ կ'ըլլան շերժ :

Պ Զ. - Հանգանակողը կը վճարեն իւրաքանչիւր իր թաղին սնտուկին, և իւրաքանչիւր թաղական սնտուկ իր թաղին ընդհանուր հանգանակութենէն յառաջ եկած բովանդակ դուստրը կիսակէս կը բաժնէ կեդրոնական սնտուկին հետ. (74, 75) :

Պ Է. — Ամենայն արդարութենէ է՝ որ պարտքէն բաժին չ'առնողը իրաւունքէն ալ բաժին չ'ունենայ. ուստի առանց անկարողութեան պատճառի ազդային հանգանակութիւնը մերժողը պարտադանց է Ազգին առջեւ, և իբրեւ ըմբոստ ընդդէմ բարոյական արդարութեան՝ արդիւեալ է իր ընտրական իրաւանց մէջ :

(¹) Ստորագրեալ հանգանակը անցեալ երկու տարեաց շահերուն վրայ հաշւեալ ենթադրելով կրնայ դուրսէ երկու տարի անփոփոխ մնալ. իսկ երկու տարին անցած մը այս ցանկը նորէն պէտք է որ ներկայացվի հանգանակողաց որպէս զի կարենաւ ըստ հարկին չափաւորել իրենց հանգանակը ըստ նոր կարողութեան թէ վեր կամ թէ վար :

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՄ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՅԳՆԱԿՈՒԹՒՆ

§ 10. — Մասնաւոր հանգանակութիւնը անուղղապէս կը պահանջվի իրաւունքի մը վրայ և մասնաւորապէս զանի վայելօղէն :

Այս հանգանակութիւնը հիմնեալ է թաղական հաստաւորութեանց մասնաւոր իրաւունքներուն վրայ, որոնք չորս կարգ են՝ չորս կարգ հաստաւորութեանց յատկացեալ. եկեղեցական իրաւունք՝ եկեղեցեաց համար, դպրոցական իրաւունք՝ դպրոցաց համար, յետադասական իրաւունք՝ տնանկաց համար, դասական իրաւունք՝ դիւանատանց համար :

Սոցն իրաւունքները՝ ըստ կարօղութեան վճարված ըլլալու համար, ընդհանուր հանգանակութեան աստիճանաց վրայ չափված պէտք է ըլլան ըստ մեծի մասին գոնէ :

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

§ 11. — Եկեղեցական իրաւունքը կը կայանան ձեռնարկի, ամսականի և վարձատրի վրայ :

§ 12. — Ծնունդի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ երախային հօրը և կնքահօր կողմէն որոց իւրաքանչիւրը իր տարեկան հանգանակին կէսին չափ գումար կը վճարէ : Եւ յետոյ երախան կ'արձանագրվի ազգահամարի ծննդոց գիրքին մէջ ուր կը ստորագրեն ծնօղք, կնքահայրն ու մկրտող քահանայն, և ծննդագիրը կը արվի :

§ 13. — Պսակի վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ փեսային, հարսին և կնքահօր կողմէն. փեսայն ու հարսին կողմէն իր ծնօղքը և իւրաքանչիւրն իր տարեկան հանգանակին կրկին գումարը կը վճարէ, և կնքահայրն իր հանգանակին հաւասար գումար :

Եւ յետոյ պսակեալք կ'արձանագրվին ազգահամարի պսակաց գիրքին մէջ ուր կը ստորագրեն պսակեալք, կընքահայրն ու պսակող քահանայն, և պսակագիրը կը տրվի :

84. — Վախճանի կամ Թաղման վրայ եկեղեցւոյ իրաւունքը կը գոյանայ վախճանելոյն տարեկան հանգանակին կրկին գումարէն զոր ընտանիքն անոր գոյքէն կը վճարէ : Եթէ վախճանեալը հանգանակ չ'ունի, (կին է կամ մանուկ), ընտանեաց պետք կը վճարէ իր հանգանակին հաւասար գումար :

Եւ յետոյ վախճանեալը կ'արձանագրվի ազգահամարի վախճանաց գիրքին մէջ ուր կը ստորագրեն տան քահանայն ու քանի մը բարեկամք, և վախճանագիրը կը տրվի ⁽¹⁾ :

ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆԻՔ

85. — Դպրոցական իրաւունքը կը կայանան ուսմանց սկսման, շարունակութեան և ասարթման վրայ :

Ուսմանց վրայ դպրոցի իրաւունքը կը գոյանայ աշկերտին ծնողաց տարեկան հանգանակէն, որոյ հաւասար գումար կը վճարվի սկսած տարին, և նոյն գումարին կէտք ամեն տարի քանի որ ուսմունքը շարունակեն : Զրտած կ'իւմացվի որ հանգանակ չ'ունեցողին զաւակը ձրի կ'ուննի :

Ուսմանց աւարտումը վկայագրով մը կը պսակվի որոյ իրաւունքը հաւսար է ամեն աշկերտաց համար, (զոր օրինակ 30 զրուշ նախնական ուսմանց համար) :

(1) Եկեղեցւոյ հասարակ արարօղութիւնք՝ թէ պսակի եւ թէ Թաղման, միօրինակ կը կատարվին՝ առանց հանգանակաց աստիճանին նայելու՝ ամեն ազգայնոց համար նաեւս անկարօղաց եւ ըմբոստից համար (79) : Իսկ արտաքոյ կարգի հանդիսաւոր արարօղութիւն պահանջօղը պէտք է վճարէ արտաքոյ կարգի գումար՝ իր հաճանակէն դուրս, պահանջած հաճախաւորութեան աստիճանին համեմատ :

ՉԵՌՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅԵ. — Չեռնորական իրաւունքը կը կայանան կէս մը աստիճանաշէնէն վրայ և կէս մը կալուածական քննանց ու վաճառքի և խառնակութիւնէն վրայ :

ՅԶ. — Ամուսնութեան վրայ ձեռնարութեան իրաւունքը կը գոյանայ նշանդրութի և նշանդրութի առիթներով, որք պատրիարքական կամ առաջնորդական իշխանութեան առջև կը կատարվին իբր նախարան կամ քաղաքական մասն ամուսնութեան, որոյ եկեղեցական մասը սեղանին առջև պատկի խորհրդովը կը կատարվի :

Նշանաւորի վրայ՝ իբրեւ ձեռնարութեան իրաւունք ազգային պատասպարանին, նշանելոց իւրաքանչիւրին կողմէն իրենց տարեկան հանգանակին հաւասար գումար կը վճարվի կեդրոնական սնտուկին, նոյնպէս և նոյն գումարը հրամանատուքի ատեն :

ՅԳ. — Ամենայն կալուածական գնման ու վաճառման վրայ որք կեդրոնական կամ թաղական դիւանատան միջնորդութեամբ կատարվին, սակարդեալ գինին վրայ հարկւրին մէկ կը վճարեն կեդրոնական կամ թաղական սնտուկին՝ թէ գնօղը և թէ վաճառօղը, եթէ երկու կողմն ալ ազգային են :

Նմանապէս այն ժառանգութեանց վրայ որք ազգային դիւանատանց ձեռօք վաւերանան, ժառանգելի գոյքին արժէքին վրայ հարկւրին մէկ կը վճարեն ժառանգօղը :

ԴԻԻԱՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅԸ. — Դիւանական իրաւունքը կը կայանան արձակութեան, քառասունութիւն, վեցսուն, վաւերացման, և որոշման արձակութեան վրայ :

Այս իրաւանց մէկ մասը կապւած է վերոյիշեալ թաղա-
կան ամեն իրաւանց հետ և անոնց հետ միասին կը վճարվի,
նոյն իրաւանց համար վճարված գումարին վրայ զրուշին
մէկ բարայ ալ միանգամայն իբրեւ իրաւունք արձանագրու-
թեան վճարելով գիւանատան, և ասով՝ այս իրաւունքն ալ
կերպով մը ըստ կարօղութեան վճարված կը համարվի:

ՅԳ. — Ըստ կարօղութեան վճարելի իրաւունքներէն զատ
գիւանատունը՝ կեդրոնական թէ թաղական, իրաւունքներ
ալ ունին որոյ համար վճարելի գումարն որոշեալ է կանխիկ:

ա. Կորուսեալ սր և է թուղթի մ'օրինակը հանել տալու
համար՝ որոյ իրաւունքն արդէն մէյ մը վճարեալ է, թ զը-
րուշ վճարելու է:

բ. Որ և է թուղթի և սր և է գործի համար ուր կարօ-
ղութեան կամ գործին կարեւորութեան վրայ չափելու տե-
ղի չը կայ թ զրուշ վճարելու է:

գ. Դիւանատունէ մ'ելած թուղթ մը ուրիշ գիւանա-
տունէ մ'ալ վաւերացնել տալու համար, թ զրուշ վճարե-
լու է:

դ. Ազգային սր և է գիւանատունէ օգտւած ամենայն
թուղթ պաշտօնական պիտ'որ կրէ ազգային գրոշմը որոյ
իրաւունքն է մէկ զրուշ զոր թուղթն ուզողը կը վճարէ:

ԳՍԻՍՈՒԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԺ. — Հանգանակութեան սկզբունքը մի և նոյն են
ամեն ուրեք, և օրէնքը միօրինակ կիրաւելի ամեն գաւա-
ռայ մէջ:

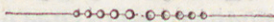
Իւրաքանչիւր գաւառի մէջ գաւառագլուխ քաղաքը
կեդրոն կը կազմէ իր թաղերովը ուր բնակիչք կը հանգանակին
գաւառական և թաղական ծախից վճարման թէ ուղղապէս

և թէ անուղղապէս ըստ օրինաց ընդ հանուր և մասնաւոր հանգանակութեանց, և ուր թաղական սնտուկները իւրաքանչիւրն իր ընդհանուր հանգանակութենէն յառաջ եկած բովանդակ գումարը կիսակէս կը բաժնէ գաւառական սնտուկին հետ: (Ճես 78 յօդ. և հանգանակութեանց բոլոր յօդուածները):

Նոյնպէս իւրաքանչիւր թեմ^ա քաղաք թէ գիւղ, կեդրոն կը կազմէ իր թաղերուն միջեւը (եթէ ունի թաղեր), ուր բնակիչք թէ ուղղապէս և թէ անուղղապէս կը հանգանակեն թեմական և թաղական ծախից, և ուր թաղական սնտուկները կիսակէս կը բաժնեն թեմական սնտուկին հետ իրենց ընդհանուր հանգանակութեան արդիւնքը: Եթէ չունի թաղեր և մէկ թաղ մը կայ ու մէկ սնտուկ որ միանգամայն թաղական է և թեմական, բնականապէս իրեն կը պահէ հանգանակութեան բոլոր արդիւնքը:

ՅԶ. — Թեմերը գաւառական հանգանակութեան կը մասնակցին ըստ կարօղութեան՝ իւրաքանչիւր թեմական սնտուկ իր ընդհանուր հանգանակութեան արդեանց բովանդակ գումարին մէկ հարիւրորդը բաժին հանելով գաւառագլխին գաւառական սնտուկին:

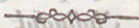
Նմանապէս գաւառները ազգային ընդհանուր հանգանակութեան կը մասնակցին ըստ կարօղութեան՝ իւրաքանչիւր գաւառական սնտուկ իր ընդհանուր հանգանակութենէն յառաջ եկած բովանդակ գումարին մէկ հարիւրորդը բաժին հանելով Պօլսի կեդրոնական սնտուկին:



ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՕՐԷՆՔ

ԺՈՂՈՎՈՑ ԵՒ ԽՈՐՀԸՐԳՈՑ



93. — Ամեն ժողով և խորհուրդ պաշտօնաւոր անդամներ ունի որք իր ատենական դիւանը կը կազմեն :

Ժողովի մը դիւանը ընդհանրապէս 7 անդամէ կը բաղկանայ . մէկ ատենապետ կամ ժողովապետ՝ երկու փոխանորդով, առաջին և երկրորդ . երկու ատենադպիր՝ ընդհանուր և մասնաւոր, իւրաքանչիւրը մէյմէկ փոխանորդով :

Խորհուրդի մը դիւանը էն քիչ 4 անդամէ կը բաղկանայ . մէկ ատենապետ կամ խորհրդապետ և մէկ ատենադպիր՝ իւրաքանչիւրը մէյմէկ փոխանորդով :

Բաց ի խորհրդապետներէն՝ որք իրենց պատշաճ ժողովներէն կ'ընտրվին, դիւանին միւս անդամները ամեն ժողով և խորհուրդ ինք իր մէջէն կ'ընտրէ՝ երկու տարւոյ համար, և եւնօղ անդամք վերընտրելի են :

94. — Դիւանները պաշտօն ունին ժողովին կամ խորհուրդին ներքին կանոնադրութիւնը խմբագրելու, աշխատութիւնները կարգադրելու, խնդրոց կարգը պատրաստելու, ըստ հարկին յանձնախումբներ կարգելու կամ ընտրելու ցանկ պատրաստելու, և յանուն ժողովին կամ խորհուրդին ատենական բոլոր գործերը տնօրինելու :

Ատենապետաց յատուկ պաշտօնն է՝ ատենադրանալ ու վերցնել, ատենադրանից կարգով խօսք տալ, վիճաբանութիւններն ուղղել և ատենանք կառավարել ըստ կանոնադրութեան :

Ատենադպրաց յատուկ պաշտօնն է՝ ատենադրութիւն

ները խմբագրել, և քաղուածը յաջորդ նիստերուն ներկայացնել, թղթակցութիւններն ընել և ատեանին բոլոր գրուածքը հոգալ:

Այս պաշտօնաւորաց կ'օգնեն փոխանորդները, և բացակայութեան ատեն անոնց պաշտօնը կը վարեն:

95. — Ա. Ժողով թէ խորհուրդ չը' կրնայ օրէնսդրութեան բանալ եթէ առաջուց չ'իմացնէ իր անդամոց ամենուն ալ ըստ իսկի հրաւիրութեամբ մը բացման տեղը, օրն ու ժամը և միանգամայն խնդրոց կարգը, և չը ստուգէ ընկալման ստորագրով թէ նոյն հրաւիրագրաց գրեթէ ամենն ալ իրենց հասցէին ժամանած են գոնէ 3 օր առաջ⁽¹⁾:

Բ. Օրինաւորութեան այս առաջին պայմանը լրացնելու ետքը, ատեանը կը բացուի ճիշտ որոշեալ ժամին՝ քանի ալ ըլլայ ներկայ անդամոց թիւը. իսկ անաչառ պայման է նըմանապէս որ որոշմունքը՝ եթէ որոշում ըլլայ, հրաւիրագրաց մէջ նշանակեալ խնդրոց վրայ միայն ըլլան եթէ անդամոց մեծ մասը ներկայ չ'է. զի առանց մեծագոյն մասի նիստը՝ թէպէտ օրինաւոր, անբաւական է խնդրոց կարգէն դուրս որոշում ընելու: — Անդամք ազատ են միշտ մտիկ ընել անդամ չ'ուղեւոր խնդրոց կարգէն դուրս վիճաբանութիւն, եթէ դիւանին կողմէն ստիպողական հարկ չը ցուցվի:

(1) Ըստ կանոնի հրաւիրագիրն առնօղ ու չը ներկայացօղ անդամները ժողովին կամ խորհուրդին համար իրաւապէս անտարբեր են ներկայ թէ բացակայ, ինչպէս անոնց անտարբեր է խնդրոց կարգը որոյ վրայ լռեցին որոշողական ձայներնին եւ որ եւ է պատճառով չ'ուղեւորին իրաւունքնին գործածել. ուստի բողոքի տեղի չը մնայ. ուստի ատեանն օրինաւոր է:

Եթէ ծանուցեալ խնդրոց կարգը մէկ նիստով չը ստաօրի եւ նոր խնդիր չ'աւելցնելով ութ օրվան մէջ ուրիշ նիստ մ'ալ հարկաւորի, նոր հրաւիրագրաց հարկ չը կայ, առաջին նիստին մէջ դիւանին կողմէն կը ծանուցվի առաջիկայ նիստին օրն ու ժամը. իսկ ութ օրէն անդին ձգված նիստը կամ նոր խնդրոց կարգը հարկաւոր հրաւիրագրաց կը կարօտին:

Գ. լնտրութիւններէ և ամբաստանութիւններէ զատ, ամեն խնդիր օրինաւոր ատեանի մէջ՝ կանոնաւոր քննութեանէ ու բաւական վիճաբանութենէ ետքը՝ Ներկայ ազգայնից բացարձակ բազմութեամբը կրնայ որոշվիլ, յայտնի թէ գաղտնի քրէով (1) :

Դ. եթէ Լքուէները հաւսար բաժնվին խնդրի մը վրայ, պատուակալ նախագահին գոված կողմը կը հակի որոշումը, և անոր բացակայութեանը՝ ատենապետին կողմը :

Այս պայմանները ադէսական օրէնք կը կազմեն և աստեղծով կը գոյանայ որոշման մը օրինաւորութիւնը :

96. — Ա. լնտրութիւնները Բարձր ազգայնից ճայնից բացարձակ բազմութեամբը կը կառարվին և Բարձր Կրթութեան, բարձրագոյն կրնալով ըստ հարկին քրէին զրկել ըստ կանոնի կնքեալ պահարանի մէջ (68) և չը զրկուները իբրեւ անձայն կամ անքրէ նկատեալ ըլլալով (93 յօդ. ծանօթ.) : Ուստի եթէ ընտրելեաց ցանկ կայ, զանի ալ անհրաժեշտ հարկէ ծրարել հրաւիրագրաց մէջ, զի ընտրութեանց մասին՝ ընտրելեաց ցանկն է խնդրոց կարգը, և զի ժամանակ ունենան ընտրողք ընտրելեաց վրայ տեղեկութիւն ըստա նալու և դատում մը նիւթելու :

Բ. եթէ առաջին քրէարկութեամբ բացարձակ բազմութիւն չը գոյանայ, երկրորդ քրէարկութիւնը կ'ամիտիի սոված ընտրելոց թիւին կրկինն առնված այն անուանց վրայ որք առջինին մէջ առաւելագոյն քրէ ըստացան, և արդիւնքը համեմատական բազմութեամբ կ'որոշվի : — Այս քրէարկութիւնը ուրիշ օրի կը մնայ եթէ նոյն օրը բոլոր ան-

(1) Բնական է որ համարատուութեան խնդրոց մասին ժողովի մէջ խօսք միայն ունենայ և ոչ քրէ այն ժողովականն որ միանգամայն համարատու խորհուրդին անդամ է : — Նմանապէս իրենց վերաբերեալ խնդրոց վրայ խօսք միայն ունին ժողովի մէջ այն խորհրդականք որք միանգամայն նոյն ժողովին անդամ չ'են :

դամբ ներկայ չ'են . զի ժամանակ ըլլայ այսնոր ընտրելեաց անունները անդամոց ամենուն ալ հազորդ ելու (1) :

Գ. Եթէ երկու ընտրելեաց վրայ քրէից հաւատարութիւն պատահի , վիճակը կ'որոշէ զընտրեալը :

Այս պայմանները (66 յօդուածին հետ յարակցապէս) ընտրուած ընտրանուոյ օրէնք կը կազմեն և ասոնցմով կը դպանայ ընտրութեան մը օրինաւորութիւնը , որպէս նաեւս նմանօղակէս՝ ամբաստանութեան մը :

Ի. Իրաւունքը կը պահանջէ որ՝ ամբաստանութեան մէջ անվստահութեան քրէն ընտրութեան քրէին պէս գաղաւթի և բոլոր անդամոց բացարձակ բազմութեամբը տրվի , և ամբաստանեալ պաշտօնեայ մը չը հարկադրի ի հրաժարում բայց նոյն ճոխքէն կամ զօրութեամբ նոյն սկզբան որով հասած է ի պաշտօն :

ԾԶ. — Ընդհանուր խորհուրդները ամպական նիստ մը գոնէ ընելու պարտաւոր են որոշեալ օր մը պատրիարքարանի մէջ կամ Պատրիարքին որոշած մէկ տեղը , իսկ ուրիշ տեղն՝ երբ և ուր որ հարկ ու յարմար գտնեն կը նստեն :

Իւրաքանչիւր մասնախորհուրդ երբ և ուր որ ուզէ կը նստէ , իսկ մասնապետք պարտաւոր են՝ առանց իսկ հրաւիրագրի , գոնէ շաբաթն անգամ մը որոշեալ օր մը Պատրիարքին հետ մէկտեղ գալու , թէ մասնախորհրդոց աշխատութիւնքը պատրաստելու համար և թէ շաբթի մէջ ի պատրիարքարան եկած գործոց կարգադրութիւնն ու տնօրէնութիւնն խորհրդակցութեամբ հոգալու համար :

Նոյնպէս և դատարանը պատրիարքարանի մէջ շաբաթը մէկ օր գոնէ պարտաւորապէս բաց պէտք է մնայ :

Նմանապէս թաղական խորհուրդները ամիսն անգամ մը գոնէ նիստ կ'ընեն իրենց խորհրդարանին մէջ , և ուրիշ տեղն երբ և ուր ուզեն . իսկ հոգաբարձուք շաբաթն ան-

(1) Այս յետին արտահայտութիւնը այն ընտրութեանց համար չ'է ուր ներկայացման ցանկ չը կայ :

գամ մը գոնէ եկեղեցւոյ Մեծաւորին հետ կը միանան թաղին շաքաթական գործերը տնօրինելու համար :

98. — Եկատելով՝ թէ անդամոց յաճախ բացակայութիւնը կրնայ անյօժարութիւն նշանակել յանձնառեալ պաշտօնին և հետեւաբար հասարակաց գործին վնասել, հրաժարեալ կը համարվի այն անդամն որ երեք նիստերու շարունակ պակսի առանց ընդունելի պատճառ յայտնելու, և ժողովը կամ խորհուրդը՝ որոյ անդամ է, կը հոգայ անոր փոխանակութիւնը ըստ Սահմանադրութեան :

ԴԻԻԱՆԱՏՈՒՆՔ

99. — Առեւտրական դիւաններէն զատ՝ ժողովք և խորհուրդք պաշտօնական դիւանատուն ունին իրենց հրամանին տակ և հասարակաց համար, որ բաւական դիւանագիրք և որոշեալ ժամերու մէջ կանոնադրապէս ամեն ատեն բաց է թէ ի պատրիարքարան և թէ թաղերու մէջ :

Կեդրոնական դիւանատունը որ ի պատրիարքարան՝ կեդրոնական ամեն տեսակ գրութեանց, թղթակցութեանց և արձանագրութեանց կը զբաղի, դիւանապետի մը տնօրէնութեան և պատասխանատուութեան տակ, զորն որ Քաղաքական խորհուրդին ընտրանք Պատրիարքը կ'անուանէ :

Այս դիւանապետը կ'ընէ ընդհանուր ժողովին և խորհրդոց դիւանագրութիւնը, անոնց արարքն ու որոշմունքը կ'արձանագրէ, և ազգային արձանագիրքը կը պահէ պատրիարքարանի դիւանատան մէջ :

Թաղական դիւանատունը ամեն մէկ թաղի մէջ՝ թաղական ամեն տեսակ գրութեանց, թղթակցութեանց և արձանագրութեանց կը զբաղի, դիւանապետի մը տնօրէնութեան և պատասխանատուութեան տակ, զորն որ թաղական խորհուրդը կը կարգէ, — Այս դիւանապետը կ'ընէ թաղական ժողովին և խորհուրդին դիւանագրութիւնը, անոնց արարքն ու որոշմունքը կ'արձանագրէ, և թաղական արձանագիրքը կը պահէ թաղին դիւանատան մէջ :

ՎԵՐՁԻՆ ԳԼՈՒԽ

ՎԱՐՄՔՆԵՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐՁԻՆ 307. Ազգային ընդհանուր ժողովէն քըւէարկեալ, Բարձրագոյն Դռնէն հաճեալ և կայսերական վեհավճռով կնքեալ այս Սահմանադրութիւնը՝ Հայոց ազգային վարչութեան իբր օրէնդիրքն է, զոր Պատրիարքին հոգն է ի գործ դնել և Ողբին պարտքն է յարգել :

Ողբային սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքն անփոփոխելի են, բայց անոնց օրէնսդրական տրամադրութիւնքը միայն՝ որք հարկւր յօդուածօք բովանդակեալ վերաքննելի են :

Եթէ կիրառութիւնը հարկաւորութիւն ցուցնէ աւելի ընդարձակութեան կամ ամբողջական բացատրութեանց զորս այս օրինական յօդուածք չ'են կրնար պարունակել, (Ընդհանուր ժողովը կրնայ) զայն ընել՝ երբ որ ըլլայ՝ հետեւելով միշտ Սահմանադրութեան տիրօղ սկզբանց, և իբրեւ հրահանգ յաւելուածով մը տալ զայն գործածական մանրամասնիկ յօդուածները :

Իսկ օրինական յօդուածոց վերաքննութիւնը չորս տալու վերջը միայն կրնայ ըլլալ՝ եթէ այն ատեն հարկաւորութիւնը ցուցնէ (Ընդհանուր ժողովը, և ժողովէն յատկապէս ընտրեալ վերաքննիչ յանձնախումբի մը ձեռօք :

Բ Ա Շ Խ Ո Ւ Մ

ԴԱՍԱԿԱՐԳ ՌԹԻՒՆ ԱԶԴԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒՆ ԵՆ ԼՅ

ԸՍՏ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԹԱՂԻՑ ՈՒ ԳԱՒԱՌԱՅ

17	ԿԱՐԳ . — ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ	20
27	ԿԱՐԳ . — ԲԻԻԶԱՆԴԵԱՆ ԹԱՂԱԿԱՆՔ	20
37	ԿԱՐԳ . — ՎՈՍԲՈՐԵԱՆ ԹԱՂԱԿԱՆՔ	20
47	ԿԱՐԳ . — ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆՔ	20
57	ԿԱՐԳ . — ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆՔ	20
		100

Հետեւեալ համառօտ ցուցակը յստակ կ'ընծայեցնէ բիւզանդեան եւ վոսթրեան թաղերն ու հիւսիսային եւ հարաւային դաւառները, եւ ըստ այն՝ երեսփոխանաց հաւասարական դասակարգութեամբ ընական բաշխումը (41), որ թէպէտ չ'է հիմնեալ ճիշտ վիճակագրութեան մը վրայ, այլ առ այժմ մերձ հաշուի բաւական գոհացուցիչ, աւելի դիւրակատար, եւ գործածելի գոնէ մինչեւ ի նոր ու լաւագոյն անօրէնութիւն:

ԲԱԺԱՆՈՒՄ ԹԱՂԻՑ

Ս Կ Ո Ւ Տ Ս Գ

ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ

2-րդ ԿԱՐԳ. — ԲԻԻՉԱՆԴԵԱՆՔ

3-րդ ԿԱՐԳ. — ՎՈՍԲՈՐԵԱՆՔ

ԹԱՂ.Բ

ԹԱՂ.Բ

1. ԲՈՒՄԲԱՐՈՒ
2. ՔՈՒՄՔԱՐՈՒ ԴՈՒՐԱՐ
3. ԿԵՏԻԿ ԲԱՂԱ
4. ԵԶԵՐՔԱՐՈՒ
5. ՍԱՄԱԺԻԱ Ս. ԿԵՆՐԳ
6. ՍԱՄԱԺԻԱ Ս. ՅԱԿՈՐ
7. ՆԱՐԸՔԱՐՈՒ
(ԵԶԵՐՔԱՐՈՒ,
ՍԱՐԻՔԻՆ, ԱՅ ԵԶԵՐՔԱՐՈՒ,
ԱՅ ՍԱՐԻՔԻՆ, ԱՅ ԵԶԵՐՔԱՐՈՒ)
8. ՔԱՐԱ ԿԵՏԻՐԻԼԿ
(ԹԵՔ ԿԱՐԱ)
9. ՊԱԼԱՄ
10. ԷՅՈՒԿ

ԵՐԵՍՓՈՒՆՔ

2-րդ

1. ԲԵՐԱ, ՂԱՆԱԹԻԱ
(ԲԱՄ ԲԱՂԱ)
2. ՀԱՍԱԿ ԻԼԿ
3. ՊԵՆԻՔԻԺԱՂ
4. ԹՐԻԺԱԿ ԻԼԿ
5. ՀԻՍԱՐ (ԲՈՐՈՒՆ ԷԶԵՐՔԱՐՈՒ,
ՍԱՐԻՔԻՆ, ՍԱՐԻՔԻՆ,
ՍԱՐԻՔԻՆ, ՍԱՐԻՔԻՆ)
6. ՊԵՆԻՔԻՆ (ԲԱՄ ԲԱՂԱ)
7. ՔՈՒՄՔԱՐՈՒ ԴՈՒՐԱՐ
(ԵԶԵՐՔԱՐՈՒ)
8. ՈՍԿԻՏԱՐ Ս. ԽԱՂ
9. ՈՍԿԻՏԱՐ Ս. ԿԵՆՐԳ
10. ՔԱՐԱ ԿԵՏԻՐԻԼԿ
(ԲԱՄ ԲԱՂԱ, ԲԱՄ ԲԱՂԱ ԷԶԵՐՔԱՐՈՒ)

ԵՐԵՍՓՈՒՆՔ

2-րդ

Այն կարգին մայր թաղը ՔՈՒՄՔԱՐՈՒ մայր եկեղեցին է, ուր կը գտնարվի ԵԶԵՐՔԱՐՈՒ թաղակոյտը (12 յօդ) :

Այն կարգին մայր թաղը ԲԵՐԱ կամ ՂԱՆԱԹԻԱ եկեղեցին է, ուր կը գտնարվի ՎՈՍԲՈՐԵԱՆՔ թաղակոյտը :

Ծանօթ. — Փակագծի մէջ Նօյր քրդ նշանակեալները իրենց վերինին հետ միացեալ թաղեր են :

七九

፩ኛው ክፍል . — ረዕሰ መርህ

ԳԱՒԱՌԻՔ ԳԱՒԱՌԱԳԼՈՒԻՔ

1. ԹԻՐԱԿԻՍԱՆ . ԷՏՐԵԼԵ . 20
(Թեոփիլոսիոս , Կաթողիկոս
Ֆելեպոս Լուսին)
2. ՏԱՆԻԻՊԵԱՆԱՆ . ՎԱՌԵԱՆԱ . 20
(Շահան , Ռահման
Ռահման Լուսին)
3. ՊՈՆՏՈՍ . ՏՐԱՊԶՈՆ . 20
(Սեփոս , Սահան , Կիլիկի
Նիկոս , Շ. Վարանիկոս Լուսին)
4. ՇԻՐԱԿ . ԿԱՐՍ . 20
(Պարս , Սարգիս , Շերմիկ
Վալդիկոս , Պարսիկոս Լուսին)
5. ԲԻՐԱԿԱՆ . ԿԱՐԻՆ . 20
(Բարսիկոս , Սարգիս , Սահան
Կիլիկի , Թեոփիլոս Լուսին)
6. ՍԵՐԱՍՏԱՆ . ՍԵՎԱՅ . 20
(Էրեմիկոս)
7. ԱՄՍՍԻԱ . ԱՄՍՍԱՆ . 20
(Իսահակ , Չիլիկ
Սահան Լուսին)
8. ԳԱՂԱՏԻԱ . ԷՆԿԻՐԻԻ . 20
(Եսայիկոս , Չիլիկ Լուսին)
9. ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ . ԻՉՄԻՏ . 20
(Էրեմիկոս)
10. ՈՒՐՊԵԱՆԱՆ . ՊՐՈՒԱՆԱ . 20
(Բեթանիկոս , Պարսիկոս
Պարսիկոս , Չիլիկ Լուսին)

БІЛІМ ФІЛОСОФІЯ

20

57 ԿԱՐԳ . — ՀԱՐԱԽԱՅԻՆՔ

ጥሄተሁብ፡፡ ጥሄተሁብህ፡፡

1. ԶՄԻՒՆՆԻԱ . ԻԶՄԻՐ . 2
(Մանգա, Պերգամոն
Ա. Գրադարանային Կուլ)
2. ԿԱՊԱՎՈՐՈՎ ԿԻԱ ԿԵՍԱՐԱԿԱ 2
(Բալան, Կեդրեկ
Նեկեր, Քերեկ Կուլ)
3. ԿԻԼԻԿԻԱ . ԱՍՏՆԱ . 2
(Կիլիկիա, Հանգ, Աս-
Տանուր, Մերսին, Կեդրեկ)
4. ՈՒՂՆԻԱ . ՄԱՐԱՇ . 2
(Զեդեդեհեհ, Բալան, Պերգամոն
Կիլիկիա, Անի-Կեդ, Պերգամոն
Զեդեհեհ, Ֆորդա, Ալեքսանդր
Կիլիկիա, Տերեդեհ Կուլ)
5. ՀԱՇՏԵԱՆ . ՀԱՐՔԵՐԳ . 2
(Ան, Արեհեհ, Տերեհեհ
Մալեհեհ, Զեդեհեհ
Բեդեհեհ, Բալան Կուլ)
6. ՏԱՐՔՈՆ . ՄՈՌՇ . 2
(Պերգամոն, Ալեքս Կուլ)
7. ՎԱՍՊՈՐԱԿԱՆ . ՎԱՆ 2
(Իր Բեդեհեհ Կուլ)
8. ՄԻՋԱԿԵՏ . ՏԻՐԱՆԱԿԵՐՏ 2
(Երեհեհ, Մերսին Կուլ)
9. ԵՐՈՒՍԱԿԱՆ . ՆԱԿԻՐ . 2
(Սալեհեհ Կուլ Պերգամոն)
10. ԵՐԿՈՏՈՍ . ՔԱՆԻՐԻ . 2
(Ալեքսանդր Կուլ)

ԵՐԵՍՓՈՒՅԱՆՔ

201

ԴՆԻ. — Այժմ դրեալ է 20 գումաները Աշխուհիպատան հն, և դուռը ապրիլի
ներսին իրեն առաջնորդանիստ՝ կեդրոն գաւառական վարչութեան. ասոնց մէջ
պարտւնակեալ թեմերը՝ որ ամենը հոս իշխած է են, իրեն Լաւիպատան կամ
Փաշապատան Երզնկէն է՝ բաշխել կը հարկաւորին գաւառացի մէջ ըստ յարմարու-
թեան անցնելու միջնաւորութեանց:

— 1. የግንባታው ዕድሜ 59 ዓመቱን የሚያሳልፍ ሲሆን ለግንባታው 2 ስድስት ወር ሲቆይ፣ ለግንባታው ስድስት ወር ሲቆይ፣

ՎՐԻՊԱՆ ՈՒՂԱԵԼԻ

12 Յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը՝ **18** յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը պիտի ըլլայ և կարդացվի սապէս՝ « Եւ ինք խորհրդապետը պարտաւոր է կրօնական գործոց տարեկան ընդհանուր համարատուութիւնը մատուցանել ժողովին » :

28 Յօդուածին առաջին տողը կարդալու է սապէս՝ « Միւս մասնապետաց ընտրութեանը համար՝ որք են Ուսումնապետ, Տնտեսապետ, Համարապետ, Պատրիարքն ու նորընտիր » եւայլն ըստ կարգի :

47. Յօդուածին երրորդ տող. փոխանակ « փոխելով » կարդա՛ « փոխվելով » :

50. Յօդուածին երկրորդ տողին մէջ կարդա՛ « և Առաջնորդը՝ փոխանորդապէս Պատրիարքին՝ գաւառաբնակ օսմանցի հայոց հոգեւոր պետն է » :

53. Յօդուածին երկրորդ տող. փոխանակ « Ժողով մը » կարդա՛ « Ժողովով մը » :

63. Յօդուածին առաջին պարբերութեան վերջը իբրեւ շարունակութիւն կցելու է՝ « և կամ Պատրիարքին կամ Առաջնորդին հրամանովը » :

76. Յօդուածին վերջին տողին մէջ փոխանակ՝ « պատիր » կարդա՛ « պատիւ » :

83. Յօդ. երրորդ տողին մէջ « և » բառը աւելորդ է :

88. Յօդ. երրորդ տողին մէջ « սակարդեալ » կարդա՛ « սակ արկեալ » :

Առաջին էջին մէջ փոխանակ « սատուածարեալ կաթողիկոսի » կարդա՛ « ԱՍՏՈՒԱՆԸՆՅԻՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ » :

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԲՈՒՄԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱԲԵՐ.— ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖԷՆՏԻ

ԱՏԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ

28 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1870

Ի ՂԱԼԱԹԻՍ

୧୧୫୩୪୭

අප්‍රේල් 20, 1978

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՏՄԱՆՔԻ ԴԻՍԿՐԻՍԻՆԱ

0781 4U02U040 82

1890

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՅ

Ամենապատիւ Սրբազան Նախագահ,
և երեսփոխան Էֆէնտիններ,

Վերաքննիչ Յանձնախումբը՝ զոր ձեր վստահութեամբը պատուեցիք, բարեբաատիկ կը համարի զինքը որ կրցաւ այսօր իր աշխատութիւնը Ձեզի ներկայացնել, միանգամայն ցաւօք կը խոստովանի թէ այս ամենակարեւոր դործը պէտք եղածէն աւելի ուշացաւ իրաւ, բայց ասոր պատճառները իր կամքէն անկախ պարագաներէ ծագած ըլլալով, կորուսւած Ժամանակին պատասխանատուութեանը մէջ իր բաժնին համար միայն գոնէ Ձեր ներօղակման թիւնը կը խնդրէ։

Սահմանադրութեան վերաքննեալ օրինակը՝ տարի մը կայ որ՝ Ձեզի ներկայացուցած ըլլալէն ետքը, Ձեր յանձնախումբը պարտ կը համարի իրեն՝ Ձեզի այսօր համառօտ և ընդհանուր տեղեկութիւն մը բերել վերաքննութեան մէջ իր բռնած ճամբուն, նկատօղութեան առած կետերուն, և հարկաւոր դատած փոփոխութեանցը վրայ։

Բ. Դռնէն զրկված ծրագիրը, և ազգին նախկին սահմանադրութիւններն ուշի ուշով քննելէն ետքը, բարեմասնութիւններ տեսաւ անոնց մէջ և ասոնց հետ փոփոխութեան կարօտ կետեր։ Յանձնախումբը չէր կրնար միայն այս կետերը մեքենապէս նշանակել ու անցնիլ, Սեղիկն պէտքը այս չէր, այլ իրեն ինչ տեսակ սահմանադրութիւն պէտք էր նէ զանի ունենալ էր, և կը կարծենք որ ազգային ժողովն ալ այսպէս կը հասկնայ վերաքննութիւնը՝ ուստի զայն ընել կարծեց Ձեր յանձնախումբը, և ահաւասիկ ինչպէս։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Ներքին գործերի նախարարը՝ իր աշխատութեանց ընթացքին մէջ չ'էր կրնար իրեն ուրիշ յեցակեալ ընտրել եթէ ոչ ընկերական ամենայն դաշանց այն տիեզերական սկզբունքը՝ երասուն + ուսուրիս, ընդ որ յեցեալ են սահմանադրութեան պատուանդանքը . չ'էր կրնար ուրիշ առաջնորդ բռնել իրեն եթէ ոչ այն ոգին որ ի սկզբանէ մինչեւ յարդ տիրած է ու կը տիրէ մեր ազգային սահմանադրութեանց մէջ, որ երեսփոխանական դրութեան ոգին է, որ հաւասարութիւն կը հաստատուէ ամեն ազգայնոց մէջ և օրինաւորութիւն կը պատուիրէ ազգային ամեն տնօրինութեանց մէջ :

Օրինաւորութիւն . ի՞նչ է օրինաւորութիւնը, եթէ ոչ՝ հաւասարապէս ստեղծած ու ազատապէս բացայայտված կարծիքը բազմութեան, այսինքն մեծագոյն մասին : Այս կարծիքը կրնայ սխալիլ, սխալականութենէ զերծ չ'է, բայց օրինաւոր է . և բնառվածն ալ օրինաւորութիւն է :

Օրինաւորութեան սկիզբը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդական սկիզբներէն է իրրեւ Յոյն Բողոքոյ Յոյն Ասորոյն : Արդարեւ որ հայրապետ կամ որ եպիսկոպոս Հայ Եկեղեցւոյ՝ քահանայի մը ձեռնադրութեան կը համարձակի առանց ժողովուրդին հաւանութիւնն առնելու ձեռնադրելոյն արժանաւորութեանը վրայ . երբ անորման բառը հնչվի ժողովուրդին մէջէն, հարուստի ըլլայ հնչող բերանը թէ աղքատի, աստիճանաւորի թէ անաստիճանի, իշխանի թէ հովուի, հոգ չ'է, զօրութիւնը նոյն է . իսկոյն արքայնագործ աջը դողդողալով ետ կը քաշվի . իսկ եթէ համարձակի հաւանաւորութեան՝ ընդդէմ վկայութեան ժողովրդեան, ապօրինաւոր համարեալ է նոյն ձեռնադրութիւնը Եկեղեցւոյ առջեւ :

Ահա այսքան զօրութեամբ հաւասարութեան և օրինաւորութեան սկիզբներէն մեր Եկեղեցւոյ մէջ և այսպէս ժողովուրդային է մեր եկեղեցական վարչութիւնը և հետեւաբար

եկեղեցականէն կախեալ աշխարհական գործոց ղեկավարութիւնը : Կը մնայ միայն այս սկզբանց գործածութիւնը կանոնի տակ առնուլ, որն որ Սահմանադրութեան գործն է և անոր գլխաւոր նպատակներէն մէկը :

Հոս կ'ըմբռնենք ամենայն եռանդով զոր խնդիրը կ'արժէ, այն ատիժը որ մեզ կը բռնադատէ երկու բառ ըսել մեծագոյն մաս ըսլած ըսկզբունքին և օրինաւորութեան խնդրին վրայ, որով կարելի պիտի ըլլայ բացատրել գոնէ ըստ մեծի մասին թէ ուր է Սահմանադրութեան թերին, թէ ուր թերութիւնն իր մէջ և ուր իրմէ գոյրս բնորոշու է, և վերջապէս թէ ինչո՞ւ օրինաւորութիւնը արդիւնք չ'է տուած մինչեւ ցարդ ազգին մէջ և Սահմանադրական վարչութիւնն անպտուղ մնացած :

Ժողովուրդը ամեն բանի մէջ օրինաւորութիւն կը պոռայ, օրինաւոր ժողովներ ու խորհուրդներ ունեցանք, օրինաւորապէս ընտրեալ պատրիարք ու ազգային պաշտօնեաներ ունեցանք, օրինաւորապէս այսինքն մեծագոյն մասով խրնդիւններ լուծեցինք, և դարձեալ հոն ենք ուր էինք առաջ, և հոն են այսօր ազգային գործերը ուր էին նախ քան ըզ Սահմանադրութիւնը :

Ո՞ր սահմանադրական պատրիարք ազգօգուտնոր յիշատակ մը ձգած է, ո՞ր սահմանադրական վարչութիւննոր բարեկարգութիւն մը հաստատած է : Տաս տարի է սահմանադրութիւն ունինք, ազգային ուսումնարան մը չունինք մայրաքաղաքիս մէջ. գոնէ անկէ առաջ այլե՛կ գէշ մէկ հաս մը ունէինք. ազգային պատասպարան մը հիւանդանոց անունով սահմանադրական օրերէն շատ առաջ ունինք, և փառք տալու է թէ որ այսօր առաջինէն գէշ վիճակի մէջ չ'է. դեռ ազգային հանգանակութիւն մը չ'է հաստատուած. սաս տարիէ որ երեսփոխանական ժողով ունինք և դեռ կը աշտանենք դատաւական երեսփոխանաց գալուստը. Սահմանադրութիւնը դատաւաց մէջ դեռ ի գործ չ'է գրված, և չ'ենք իշխեք հարցնել թէ պօլսեցի՞ք արդեօք ինչ շահեցան պնոր

տասնամեայ գործածութենէն :

Այո՛, չ'ուրացվիր, շօշափելի են այս չարիքը : Բայց ո՞ր արդեօք պէտք է բնառել այս չարեաց պատճառը, զի ուր գտնենք զանի դարմանն ալ հոն պիտի տեսնենք :

Արդեօք Սահմանադրութեա՞ն մէջ է, ո՛չ, և ո՛չ իսկ օրինաւորութեան մէջ . այլ սոյն սկզբնական ծուռ ըմբռնման և գէշ գործածութեանը մէջ է ախտը, և ասոր հետեւանքն է ըստ մեծի մասին սահմանադրական վարչութեան ապարգիւն վիճակը . — Աւելի հեռին չը գնացած, գարձեալ կը կրկնենք, խօսքը հոս անհատից վրայ չ'է, այլ ընդհանուր սկզբունքին վրայ և անոր ծուռ կամ շիտակ ըմբռնված ըլլալուն և անոր գէշ կամ աղէկ գործածութեանը վրայ է, վերջապէս սկզբունքն է գտտածնիս և ո՛չ մարդիկը :

Մեծագոյն մաս . — Այո՛ չ'ուրացվիր, օրինաւորութիւնը ձայնից բազմութեան մէջ է և մեծագոյն մասով կը գոյանայ . չէ թէ՛ վասն զի մարդոց շատը անտալախան է և սխալականք քիչ, (գուցէ ասոր հակառակն եղած ըլլայ), այլ ուղիղն ու ճշմարտոն՝ որ ամեն խնդրի մէջ բնառվածն է, իբրեւ վիճակահանութեան միակ վաստկօղ թիւ՝ այնքան հաւանական է ձեռք բերել որքան աւելի տոմսակ առնվի . 10 տոմսակը անտարակոյս 10 անգամ աւելի պատեհ ունի վաստակելու քան ըզմէկ տոմսակը . ասի բազմաւորութեան կամ մեծագոյն մասի ըսկզբունքին նիւթական կամ թըւագիտական կողմն է . բայց օրինաւորութիւնը ուրիշ յատկութիւն մ'ալ կը պահանջէ, բարոյական այնպիսի պայման մը առանց որոյ ճշմարտութիւն ձեռք բերել յուսալը երազելու պէս է . այս էական պայմանը բազմաւորութեան ձեռնհասութիւնն է :

Զեռնհասութիւն . — Մեծագոյն մասը մարմինն է օրինաւորութեան, իսկ հոգին ձեռնհասութեան մէջ է : Օրինակով մը՝ թէպէտ քիչ մը չափազանց՝ սաստիկ կը զարնէ աչքի այս առաջադրութեան ուղղութիւնը . ակտաբանական խընդիր մը լուծելու համար՝ մէկ բժշկի կարծիքը աւելի ոյժ

ունի քան թէ հարիւրաւոր բժիշկ չեղող անձանց կարծիքը , վասն զի բժիշկը իր մասին մէջ ձեռնհաս է . նոյնպէս և պատկեր մը քննադատելու կամ երկու պատկեր բաղդատելու համար՝ մէկ պատկերհանի կարծիքը աւելի յարգ անի քան թէ գեղարուեստից անհմուտ հարիւրաւոր անձանց դատումը . իսկ 10 պատկերհանաց կամ 10 բժշկաց մէջ 6 ին միաբան կարծիքը անշուշտ աւելի ծանրութիւն ունի քան ըզմիւս 4 ինը , վասն զի տասն ալ ձեռնհաս են և դէմ առ դէմ կրնան կշռովիլ նոյն տեսակ ծանրութեամբ . ուստի նժարին մէկ կողմը որքան բաղմանայ ձեռնհասից թիւը , այնքան կ'աւելնայ ճշմարտութեան հանդիպելու հաւանականութիւնը , մինչդեռ 100 անձեռնհասից մէջ մէկ անգամ իսկ չը կայ հաւանականութիւն : 3 մարդ , 3 ծառ , միշտ տաս կտոր բան է , բայց ո՛չ 10 մարդ կ'ընէ և ո՛չ 10 ծառ : Զուգակշռութեան դրված բաներու մի և նոյն տեսակէ ըլլալը թըրագիտական հարկաւորութիւն է . հոս է մեծագոյն մաս ըսված սկզբունքին իսկական արժէքը : Ուստի ներելի է հետեւցնել թէ մեծագոյն մասի որոշումը միշտ օրինաւոր է թէ և սխալ ըլլայ , բայց մեծագոյն մասը կրնայ ինք օրինաւորապէս կազմեալ չըլլալ երբ ձեռնհասութեան պայմանը չը պարունակէ , և խնդիրը՝ թէպէտ օրինաւորապէս սրոյշեալ , սակայն ճշմարտապէս լուծեալ չըլլալուն համար , իր պտուղը չը տար :

Ահա ասոր համար է որ՝ Ժողովները միշտ կանոն կամ սովորութիւն ունին մասնաւոր և յատուկ խնդիրներու համար՝ որոց լուծումը մասնաւոր հմտութիւն կը պահանջէ , նախ իրենց մասնաւոր դիւաններուն ղրկել կամ յատուկ յանձնախումբի մը ձեռօք յառաջագոյն վիճել ու սերտել տալ և ապա հասուն հանել զանի յատեանը ու Ժողովին որոշմանը յանձնել . ասով ամեն անգամ տեղեկութիւն կրնայ հոտանալ խնդրին այլ և այլ մասանց փրայ , և ձեռնհասից զանազան դատողութիւնները տեսնելով ու բաղդատելով՝ բնական տրամաբանութեամբ կը հասնի վերջապէս ինքն ալ

իր վերջին որոշումը հեղինակել, և խնդիրը ուղիղ լուծվելու հարելիութեան կը համարէ։ Քանզի անկարելի է և չը կայ երբէք այնպիսի ժողով մը որոյ բոլոր անդամք բոլոր խնդրոց մէջ առանց նախագոյն սերտելու, ձեռնհաս հրմտութիւն ունեցած ըլլան։

Ահա այս հարկաւոր կանոնը չ'ունենալուն կամ այս օգտակար սովորութեանը միշտ հետեւած չլլալուն համար է դիւտաւորապէս որ Սահմանադրական վարչութիւնը էղ մը խնդիրներ չ'է կրցած որոշել կամ ուղիղ չ'է լուծած, (խնդրէ՞ և ասոր հետ մէկտեղ որոշած խնդիրներուն համարն ալ չ'է պահանջած դորձադիր մարմիններէն)։ Աստի իր պաշտօնն ալ յամլութիւն դատապարտեալ է։

Ահա ասոր համար է որ Զեր յանձնախումբը Սահմանադրութեան յօդուածոց մէջ ամեն ուր որ պաշտօնակալութիւն կամ վարչական հեղինակութիւն տեսած է, հոն ձեռնհասութեան պայմանը միշտ յիշել ուղած է։

Այս առաջադրութեան ճշմարտութեամբը այնքան թափանցեալ է Զեր յանձնախումբը որ՝ ուղեց աւելի հեռին երթալ և մասնաւորէն ընդհանուրին ելնելով կամ ըստ եւս բուն իսկ օրինաւորութեան աղբիւրը ելնելով՝ այսինքն մասնաւոր ընտրութիւններէն ընդհանուր ընտրութեան, հոն ուղեց խլել փորձել դժտան իր արմատէն, ընտրողութեան սկսելով բնտուել ձեռնհասութեան արայմանը։

Ընտրելեաց ձեռնհասութեանը վրոյ Սահմանադրութիւնն իր ըսելիքն ըտած է, անկէ աւելին ընտրողաց դատօրութեանը յանձնած է։ Իսկ ընտրողաց ձեռնհասութեան արայմանը ճիշտ կատարեալ և արդարապէս դեռ չ'է որոշված Սահմանադրութեան մէջ, և ուղղիներ եղած են որ այս արայմանը հարստութեան տատիճանէն առնալի, և դրամի կառովի բանը։ Զայս կէտը ահա կը ցանկայ յանձնախումբը յատկապէս աղգալին ժողովին լրջամիտ ու շաղրտութեանը ենթարկել։

Զեռնհասութեան ընտրողութեան — Ամեն մարդ կը ծնի հաւա-

սարսափէս մի և նոյն իրաւունքներով ու պարտիքներով, բայց ոչ ոք ծնած օրէն կարօղութիւն ունի զանոնք դորձադրելու: Հասակ մը կայ որ կը բերէ բնականապէս զայս կարօղութիւնը, որ ընդհանրապէս բնութենւած է Յեօթ տարւոյ այսինքն ՉԱ տարեկան հասակը: Այս հասակը ընդունւած է չէ թէ մարդուս այս ինչ բարձրութեամբ մարմնապէս աճեցեալ ըլլալուն համար, այլ վասն զի բանաւորութիւն կ'ենթադրէ. և յիրաւի անդամազննապէս նկատելով՝ մարդկային գործարանաց զարգացումը ընդհանրապէս այս հասակէն կ'ըսկսի կատարելութեան հասնիլ և հետեւաբար անոնց կենսազննական պաշտօնավարութիւնը, և այս կատարելութիւնը կը լրանայ 3 ինն տարւոյ այսինքն 27 տարեկան հասակին յորմէ կ'ըսկըսի ընտրելիութեան պայմանը

Հասակը՝ լոկ նիւթական պայմանն է ձեռնհասութեան ընտրողութեան և անոր կարօղութեան մէկ մասը առաջին մասը միայն կը կազմէ. երկրորդ այսինքն լրացուցիչ մասը՝ մտքի մշակութեան մէջ բնաւելու է այսինքն դաստիարակութեան մէջ: Ահաասիկ անձ մը որ քրէն ձեռքը կը ներկայանայ, այսինքն կ'ուզէ ընտրել այնպիսի անձ մը որ ազգային գործոց խառնովի ու ընկերական խնդրոց մէջ վճիռ տայ: Այս ընտրութեան կարօղ ըլլալու համար՝ միթէ հարկաւոր չէ՞ որ նախ ինքը գիտնայ գոնէ հարեւանցի մը թէ ի՞նչ է ազգը, ի՞նչ են իրաւունք ու պարտիք և ընկերական տոկանութիւն: Չենք ուզեր պահանջել անկէ ընկերարանութեան բարձր խնդիրներու հմտութիւն, բայց քանի որ ինքք թիչ շատ գոնէ ըտտրին ստտիճանի ծանօթութիւն չ'ունի այս բաներուն մէջ, ի՞նչպէս կարօղ է ճանաչել զօնեցողը:

Աստիճան մը կայ մտաւոր մշակութեան սր կը բերէ զայս կարօղութիւնը և է ընդհանրապէս նախնական դաստիարակութիւնը, այս աստիճանը՝ մտաւորական պայմանն է ձեռնհասութեան ընտրողութեան և զանոր կարողութիւնը կը լրացնէ: Կեանքոյս ցրամովք յոյժ լաւօրայի յիշատակս

Քանի որ ընտրողութիւնը՝ ձեռնհասութեան այս երկու
էական պայմաններն ամբողջ չը պարունակէ, ընդհանուր
ընտրութիւնը պակասաւոր համարելի է միշտ և շատ անգամ
քիչ արդիւնք սպասելու է անկէ ։

Ամեն երկրի և ամեն ընկերութեանց մէջ ուր ի գործ
դրված է ընդհանուր ընտրութիւնը, անոր տուած քիչ շատ
բարի արդիւնքը՝ հոն դատարարակութեան աւելի կամ պա-
կաս ծաւալմանը հետ բաղդատելի է ։

Ձեռնհասութեան այս երկու պայմանները՝ որով հոգի
կ'ըստանայ օրինաւորութեան մարմինը, ընդհանուր ընտրու-
թեան կենսատու պայմաններն են, և ասոնցմէ դուրս կամ
մանաւանդ ասոնց դէմ պահանջված պայմանները հարուած
են մահաբեր՝ ()րինաւորութեան սկզբունքին, և մեղանք
ընդդէմ արդարութեան ։

Ձեր յանձնախումբին բուն բաղձանքն եղաւ ընդհանուր
ընտրութեան պայման դնել նախնական դատարարակութիւ-
նը, բայց չը համարձակեցաւ, վախնալով թէ՛ այս նորոգու-
թիւնը զանազան անտեղութեանց ու դժուարութեանց ծը-
նունդ տայ, միայն միտքերը ապագային մէջ այս կողմը ձգկ-
տեցնելու համար, այս խորհուրդին սերմը միայն ձգել ու
զեց սահմանադրութեան մէջ որ իր ժամանակին գոնէ կա-
րենայ բողբոջիլ ու բարդաւածիլ, եթէ այսու ամենայնիւ
()գգային ժողովին իմաստութիւնը այսօրվընէ յարմար չը
դատէ զանի ընդունիլ ։

Ուստի կ'ըրէ՛ք զիտնալը միայն պայման դրաւ առ-
այժմ ու անցաւ ։ Ասով՝ գոնէ ընդհանուր ընտրութեան մէջ
երբեմն պատճառած անտեղութեան մը առջեւն առած կ'ըլ-
լայ, այն է՝ ուրիշի գրել տալով չուղված անուն մը գրած
ըլլալու խաբէութիւնը ։ Եւ յերաւի լոկ գիր ճանչել ու գիր
գծել գիտնալու լերկ պայմանը ասկէ զատ օգուտ մը չունի ։

Բայց ո՞վ չը դիտէր այս խորհուրդին խորը՝ օրէնսդրին
վերջին գիտաւորութիւնը՝ թէ ուր կուզէ հասնիլ, և ո՞վ կը
տարակուսի թէ կարդալ գրել գիտնալը արդեամբ իսկ և

սոյ մնախան, տնտեսական, երմասխան խորհրդոց համարա-
տուութիւնները, երբ համարատուութիւն կամ գոնէ առա-
ջարկութիւն մը բերաւ կրօնական ժողովը, ինչ որ թեց
ապա տարիէ ի վեր, այնքան պարտաւորութիւններ գրած
է անոր վրայ սահմանադրութիւնը :

Իրան պատասխանատուութեան տակ են Սղղին առջեւ
այս պաշտօնակալութիւնները, մաս մ'ալ այս պատասխա-
նատուութենէն և ասի խոստովանիւնք գոնէ զղջմամբ՝ ե-
րեօթիթանաց ժողովին վրայ կը ծանրանայ, ինք ալ համար
հարցած չ'ունի : Երբ տեսնէ ծառան թէ տէրն անհոգ է
հաշիւ բընաւելու, ինչ աստիճան խնամ կը տանի իր ծա-
ռայութեանը մէջ :

Սահմանադրութեան արատ գնօղները՝ պէտք էր երկու
աչք բանային, մէկը նախ իրենց վրայ, յետոյ Սահմանա-
դրութեան վրայ միւսը :

Վերաքննիչ յանձնախումբը իրեն յանձնաժողով պաշտօնին
ողւոյն թերի չը պատասխանէր, նախանձով, բընաւեց
սահմանադրութեան մէջ այս ակտին տեղը և տեսաւ որ
սահմանադրութեան իր մէջը չ'է այլ զանի գործադրողաց
քով է, ուստի տեղը միայն ձեղի ցուցնել իրեն պարտք
կը համարի և հերիք, զի գեղն ալ հոն է :

Սյս ընդհանուր տեղեկութիւններէն ետքը անցնիւք
մասնաւորաց, Սահմանադրութեան քանի մը գլխաւոր կէ-
տերուն և գլխոց որոց տեղեկագրութիւնը կարճառօտիւ
պիտի ըլլայ :

ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԵՐ

1. Սոյն գլխին մէջ գլխաւոր կէ-
տը երեւոյթանաց ընտրութեան կերպն էր և զանի նախ
ջանաց բարեկարգել ձեռք յանձնախումբը :

Այս մասին մէջ անհամաձայնութիւն մը կար նախկին սահմանադրութեանց մէջ, սա է. Պօլսի երեսփոխանք ուղղակի Պօլսեցւոց կողմէն ընդհանուր քուէարկութեամբ կ'ընարքլէին, իսկ գաւառականք՝ փոխանակ նոյնպէս գաւառացւոց ուղղակի քուէարկութեամբն ընտրվելու, անուղղակի կերպով այսինքն գաւառական ժողովոց ձեռքով կ'ընտրվէին: Այս անհամաձայնութիւնը՝ աչքի զարկած օրէն անմիջապէս բառնալ պէտք էր, չ'էր կրնար ըլլալ օրէնք մը Պօլսեցւոց և այլ օրէնք գաւառացւոց համար. կամ պէտք էր ըսել գաւառացւոց՝ դուք ալ Պօլսեցւոց պէս ընդհանուր քուէարկութեամբ ուղղակի ընտրեցէք ձեր երեսփոխանները, կամ Պօլսեցւոց օրէնքը փոխել:

Առջի պարագային մէջ շատ մը դժուարութիւններ կը ծագին անյաղթելի, թողունք մէկդի այս դժուարութիւնները, գանք իրաւունքի մասին. եթէ իրաւունք ունի անհատ մը գաւառացի թէ Պօլսեցի, անմիջապէս ինք ընտրելու իր ազգային երեսփոխանը, ինչո՞ւ իրաւունք չունենայ ազգին Պատրիարքն ալ ուղղակի ինք ընտրելու, ազգային Սահմանադրութիւնն ալ ուղղակի ինք վճռելու, ազգային հանգանակութիւնն ալ ինք քուէարկելու, ազգին ամեն պաշտօնաւորներն ալ իւր քուէովը ցուցնելու, և մինչեւ ո՞ր կարելի է իրաւապէս դադարեցնել այս իրաւունքը չենք կրնար դուշակել: Ասոնք իրաւ իր իրաւունքն են, դործին տէրն է, ամեն բանի մէջ ձայն ունի՝ անժխտելի է. բայց ժխտելի մտք սա հարցման մէջ է թէ՞ արդեօք այս ձայնը ուղղակի այսինքն առանց միջնորդի պիտի հանէ ամեն տեղ և ամեն դործի մէջ, թէ միջնորդապէս: Երբ անհատը առանց միջնորդի ամեն դործի մէջ ձայն հանել ըսկըսի, անկարգութեան ու անիշխանութեան յառաջաբանն է, օրինաւոր հաստատութեանց կործանում կը դուշակվի:

Անհատները՝ անժողովելի բաղմութեամբ մեծաթիւ ըլլալնուն համար է որ՝ անոնց պատգամաւորութեամբ խօսելու հարկաւորութիւնը՝ ընկերական բարեկարգութեանց

հիմնական և անտնօրինների պայմանն եղած է. և հոս է իսկապէս երեսփոխանական դրութեան եռութիւնը. Ուստի Սահմանադրութիւնը ամեն մէկ անհատէ չը պահանջեր ազգային երեսփոխանը, այլ ազգէն կը պահանջէ ուր որ ազգը խումբ խումբ պաշտօնապէս ներկայացեալ է. Ուր է ազգը Պօլսի մէջ. — Ամեն տեղ թաղերու մէջ է, և թաղին անհատները պաշտօնապէս կը ներկայանան թաղական ժողովով. թաղին հետ գործ ունեցողը՝ թաղին ամեն անհատներուն հետ չը կրնայ խօսիլ, հարկաւ թաղը ներկայացնող մարմնոյն հետ պիտի խօսի. նմանապէս թաղին անհատները իրենց ժողովին բերնովը պիտի խօսին զազգը ներկայացնող մարմնոյն հետ: Ուր է ազգը դաւառներու մէջ. — Հոն ալ դարձեալ թաղերու մէջ է, բայց դաւառաց թաղերն ալ դարձեալ հոն դաւառական ժողովներու մէջ պաշտօնապէս ներկայացեալ են: Ուստի Սահմանադրութիւնը նախ այս ժողովները կը կազմէ ամեն տեղ անհատին քրէտովը, և յետոյ՝ Պօլսի մէջ թաղական ժողովներէն և դաւառաց մէջ դաւառական ժողովներէն կը խնդրէ ազգային երեսփոխանները: Անհատը՝ որ միշտ թաղի մը մէջ բնակեալ է ուր որ ըլլայ, թաղական դործոց մէջ ուղղակի ձայն ունի: Այն եկեղեցւոյն մէջ ուր ինք կ'աղօթէ, այն դպրոցին մէջ ուր յատկապէս իր դասկները կը կրթվին, այն թաղին մէջ ուր ամեն կերպով ինք միայն է հանգանակող, ուղղակի է իրաւունքը, և եթէ ընդհանուր ընտրութեան անժեպտեղի իրաւունք մը կայ անհատին համար, անի թաղական ընտրութեանց մէջ է և անով կը ներկայանայ անմիջնորդապէս թաղական ժողովին մէջ, և հոն է իր ուղղակի երեսփոխանը, իր անմիջնորդական պատգամաւորը, ընդհանուր ժողովին մէջիները պաշտօնապէս ազգային երեսփոխաններ են, որոնք ալ անհատ չեն ներկայացներ այլ ուղղակի պաշտօնական ժողովներ և հետեւաբար անհատներ, զի այն ժողովներն ալ անհատներէ ընտրեալ են:

Այս կերպով՝ ազգային երեսփոխանք աւելի զտեալ կը

համարվին, զիրենք ընտրողներն ալ ընտրեալ են, և իրենք՝
ընտրելի²⁷ ընտրեալն են :

Ձեր յանձնախումբը այս մասին երկար քննութիւն չեն
լէն ետքը՝ կը կարծէ որ չի մնալիր հաստատելով թէ հա-
ամենեւին անհատին իրաւունքը վերաւորեալ չ'է և իրա-
ւունք ու պարտիք վայելչապէս իրար գրկած են. ուստի
խնդիրը պարզ և գործածութիւնը նոյնպէս պարզ տեսնե-
լով՝ և ազգին աւելի օգտակար ու արդիւնաւոր, որովհե-
տեւ ընտրողաց ձեռնհասութեան աւելի բարոյական երաշ-
խաւորութիւն կայ, կը յուսայ որ ժողովին հաւանութիւնը
կ'ըստանայ այս մասին :

Յ. — Երկրորդ փոփոխութիւն մը երեսփոխանաց 140 թի-
ւին վրայ է, զոր Դրան Յանձնախումբը 70 ի իջուցած է :
Առջինը շատ է և ետքինը չափազանց քիչ : Յերաւի թիւը
իրաւունքի մը վրայ հիմնեալ չ'է, կամային է. ընտրողաց թի-
ւին համեմատ կրնայ հաղարէն մինչեւ մէկ միլիօնի վրայ մէկ
երեսփոխան առնվիլ. և ըստ որում՝ կամային է, ինչ հարկ
որոշել թէ մեզի համար քանի հաղարին մէկ երեսփոխան
առնուլ պէտք է : Սակայն վերաքննիչ յանձնախումբը կը
կարծէ որ՝ այս պատկառելի ժողովը ըստ պրժանայն և ըստ
բաւականին բովանդակ Ազգը ներկայացնելու համար, չի
կրնայ 100 էն պակաս անդամով բաղկանալ. և մեր ազգա-
յին ժողովներու մէջ եկեղեցականաց ու աշխարհականաց
ճիշտ և արդար համեմատութիւնը՝ էն շատ Յին մէկ և էն
քիչ 6 ին մէկ պէտք է որ ըլլայ. ասկէ եւել կամ պակասը
չափադանցութիւն կ'ըլլայ իրարու վրայ : Ուստի երեսփոխա-
նաց թիւը կամ 100 պիտի ըլլար՝ 20 եկեղեցական և 80 աշ-
խարհականով, կամ 120՝ 20 եկեղեցական և 100 աշխարհա-
կանով ¹⁾ Առաջինը բաւական կը կարծէ յանձնախումբը :

(1) 100 թիւն ալ երեսփոխանաց դասակարգութիւնը չ'էր կր-
նար արեւ. ասոնք միշտ Յ դասի բաժանեալ կը մնային՝ Եկեղեցական
դասը 20 աւոր, եւ աշխարհական 4 դասերը 25 ական. քանզի

Ժողովին քանի մը տարւոյ վերջը բոլորովին լուծումը մերժեց ձեր յանձնախումբը, զանազան անտեղութիւններ նախատեսելով այն կերպին մէջ, և 2 տարին անգամ մը մէկ հինգերորդով մասնակի վերանորոգումը նախապատիւ համարեց ամեն որ և է կերպի։ Այս կերպով՝ ազգը ոչ մէկ առեւն առանց ընդհանուր ժողովի կրնայ մնալ։

Այս գլխէն դուրս չ'ելած՝ 43 յօդուածին վերջին պարբերութիւնը ձեր դիտողութեանը յատկապէս ենթարկել կը ցանկայ յանձնախումբը։ — Բ. Դռնէն շրջապէս մէջ ըսված է թէ՛ ժողովին ամեն առաջին բացմանը համար Բ. Դռնէն հրաման առնվի ու յետոյ բացվի։

Ձեր յանձնախումբը կը կարծէ թէ զայս յօդուածը այս կերպով ազգը չ'էր կրնար ընդունիլ առանց ցաւ կրելու իր հաւատարիմ հպատակութեան զգացմանցը մէջ։ Ասի Դրան կողմէն անվստահութիւն կրնայ ենթադրել ազգային ժողովին ու ազգին պատրիարքին վրայ, որոնք իր վստահութեամբն ու հաւանութեամբը կարգեալ են. և չ'ը կրնայ խորհվիլ որ ասոնք Տէրութեան անհաճոյ ընթացքի մը մէջ դառնան. ընդհակառակը՝ ազգային ժողովոց գումարումները միշտ շնորհապարտ զգացումներով են այն տէրութեան համար որոյ շնորհիւր Ս. Գրքը կը վայելէ իր սահմանադրական վարչութիւնը և որում ամեն առիթներու մէջ իր երախտապարտութեան հաւատովքը հռչակելու զանցառութիւն չ'է ըրած. և մանաւանդ նկատելով՝ թէ ժողովին նիստերուն հրապարակային ըլլալը ինքնին ըստ ամենայնի բաւական երաշխստութիւն է կա-

որ եւ ըլլայ աշխարհականաց թիւը՝ միշտ երկու հաւատար բաժին ընելու է, կէսը Պօլսի եւ կէսը գաւառաց տալով, եւ իւրաքանչիւր կէսը հաւատարապէս երկուքի բաժանելի ըստ բնական բաժանման թաղինց ու գաւառաց (տե՛ս 41 յօդ. Սահմ)։ — Այն ատեն՝ գաւառական ժողովներն ալ սոյն համեմատութեան հետեւիլ կը պարտէին 60 անգամով՝ որոյ 40ը եկեղեցական եւ 30ը աշխարհական, եւ նոյն դասակարգութեամբ։

ռաւարութեան, Ազգը երբէք չը կրնար ընդունիլ իր վրայ
այդպիսի կասկած: Իսկ ազգային վարչութիւնը քաղաքա-
վարական փափուկ պարտ մ'ունի կատարելու, այն է՝ Բ.
Դրան ծանօթութիւն միայն տալ ժողովին բացումն ու պատ-
ճառն խմայնելով: Եւ այնուհետեւ ժողովը համարձակապէս
կրնայ բացվիլ առանց հրաման սպասելու: Աւստի այդ պար-
բերութիւնն ալ սոյն խնայողին համեմատ սրբազրկվեցաւ:

Յ. — Յանձնախումբը՝ չէ թէ նոր բան մ'ըրած ըլլալու
համար, այլ պաշտօնին մէջ ալ չիօթութեան տեղի չը ձգե-
լու համար՝ Ժողովը և Խորհուրդը բառերուն նշանակութիւնը ճշ-
տեց, և առաջուց կրօնական և ֆալաքական ժողով կոչ-
վածները Խորհուրդը անուանեց: Նկատելով թէ ժողովը ըսվածը
միշտ համարառու, դատող, վճռող, հրամայող մարմին մըն
է՝ առանց մատակարար ու գործադիր ըլլալու. մինչդեռ
խորհուրդը ըսվածը՝ ապոնց հետ մէկտեղ և գլխաւորապէս
մատակարար ու գործադիր է: Ժողովները իրենց ընտրած
խորհուրդներուն համարառու, և խորհուրդները ղերենք
ընտրող ժողովներուն համարառու:

Զ. — Խորհուրդները յատուկ մասնախորհուրդներու բաժ-
նեց ըստ յատուկ բաժանման իրենց պաշտօնին մասանց, ո-
րոց ամեն մէկ ճիւղը յատուկ ձեռնհասութիւն կը պահան-
ջէր: Այս բաժանումն ու կազմութիւնը պարզ ու օրաշ կը
աւելին խորհրդոց վերաբերեալ յօդուածոյ մէջ:

Ծ. — Պատրիարքի վերաբերեալ Յ. յօդուածին առաջին
պարբերութեան մէջ, ուր ըսված էր՝ «Պատրիարքը (սման-
ցի հայոց պաշտօնական հոգեւոր պետն է՝ աւելցուցինք՝
«իրերեւ ներկայացուցիչ լիութնական ամենայն հայոց՝ բա-
ռերը: Առանց այս սրբազրկութեան բանը սխալ ուստի և
խօսքը թերի, վասն զի Պատրիարքը՝ (սմանցի հայոց) յա-
թողիկոսը՝ Ռուսացի հայոց երեսփոխան, աստիարքը՝ Ամ-
բիկեցի հայոց, և առաջնորդները՝ զաւստացուց հոգեւոր
պետը չ'են: Ազգը շատ մը հոգեւոր գլուխներ չ'ունի. այլ
ամենայն հայոց միակ հոգեւոր պետը Արարաւեան մայր ա-

Թողոյ գահակալն է . եթէ Պատրիարքը Յամանցի հայոց պետ կը նկատուի՝ փոխանորդաբար կաթողիկոսին է , եթէ առաջնորդները գաւառացւոց հոգեւոր պետն են՝ փոխա- նորդաբար պատրիարքին են , որ կաթողիկոսին ներկայա- ցուցիչը կը համարվի կայսերական հոգին վրայ . ուստի կա- թողիկոսն է դարձեալ բոլոր ազգին և ամեն տեղի հայոց միակ հոգեւոր պետը , և պատրիարքները զանի հոգեւորա- պէս կը ներկայացնեն իրենց գտնված տեղերը : Ուստի եթէ այս սրբագրութիւնը չ'ըլլայ , օսմանցի հայերը մայր աթո- ռին հոգեւոր պետութիւնը ժխտած կը թուին :

Ե. — Նմանապէս 4^ր յօդուածին երկրորդ պարբերու- թեան ետքը՝ սա պարբերութիւնը աւելցնել յարմար դա- տեցինք : « Սուրբանը կայսերական հրովարտակով կը հա- տատէ Պատրիարքին ընտրութիւնը , և կաթողիկոսն իր ա- ռաքելական օրհնարքեր կոնդակով զանի կը նուիրա- գործէ » :

Ասի դարձեալ փափուկ քաղաքավարութեան սխալ մըն է ազգային վարչութեան կողմէն առ Սրբազան կաթո- ղիկոսը . երբ վարչութիւնը ազգին նոր պատրիարք մը հա- տատէ , վայելուչ է որ ամենայն հայոց կաթողիկոսին ծանօ- թութիւն տայ և անոր օրհնութիւնը խնդրէ . ասի քաղա- քականապէս վաւերացում ըսել չ'է ամենեւին նորընտիր պատրիարքին ընտրութեան , այլ հոգեւոր հաճոյացում մը որ անհրաժեշտ պայման չ'ենթադրեր : Ազգը կ'ընտրէ , աշ- խարհական պետը կը հաստատէ , հոգեւոր պետը կ'օրհնէ . ինչ աւելի բնական քան զայս : Այս քաղաքավար սովո- րութիւնը առաջուց կար , ~~Պատրիարքարանը ինչո՞ք կուտար միշտ կաթողիկոսին և կաթողիկոսը օրհնութեան կոնդակովը գրկէր , բայց որ եւ է քաղաքական նկատումներով գուցէ խա- փանկեր է այս սովորութիւնը ինչո՞ք այսօր պատճառ մը չը կայ այս ըստ ամենայնի անվնաս և հոգեւոր ու բարեկամական յա- րաբերութիւնը կտրելու մայր Ս. Թոռին ու Պատրիարքարա- նին մէջ :~~ կը տեսնենք որ Սահմանադրութիւնը տեղ տեղ

հոգեւոր խնդրոց համար մայր Աթոռին ձեռնհասութեանը
կը դիմէ . գործոց յարաբերութիւնը կարված չ'ըլլալէն ետ-
քը՝ քաղաքաւարական յարաբերութիւնը պարտ կը մնայ
վարչութեան : Եւ այս ձեւով ալ ետքի օրերս կաթողիկոսին
յայտնել ուզած պահանջմանց կարելի հատուցումը ազգը
ըրած կը սեպիլի :

Ծ. Թաղական մատակարարութիւն . Այս մատակարարութիւնը
մինչեւ այսօր անճոռնի վիճակի մը մէջ է . մատակարար
խորհուրդ մը կայ , համարառու չ'ունի . կեդրոնական խոր-
հուրդները անկէ համար պահանջելու իրաւունք չ'ունին ,
ընտրողն իրենք չ'են , թաղին ծախքը վճարողն իրենք չ'են :
Այս իրաւունքը թաղեցւոյն է որոնք ընտրող ու հանգա-
նակող են , բայց թաղեցիք առանձին առանձին անհատներ
են , կերպարանաւք և պաշտօնապէս ներկայացեալ մարմին
մը չ'են , ուստի մէր տեսնված և ի՞նչպէս կարելի է որ
հարիւրաւոր կամ հազարաւոր անհատներ մէկտեղ գալով
կանոնաւոր և օրինաւոր հաշիւ առնեն :

Ձեր յանձնախումբը տեսաւ որ ասի ամենամեծ թերու-
թիւն մըն էր , թաղական մատակարարութիւնը ձեռք մըն
էր որ կը գործէր առանց դիլի , վերջապէս հրէշ մը անգը-
լուի : Ուստի փութաց այն գլուխը անգը բերել , ու հաս-
տատեց թաղական ժողովները՝ ընտրող և համարառու թա-
ղական մատակարարութեանց , և վերջապէս ըստ ամենայնի
թաղը ներկայացնող մարմին մը որում կ'ընկնի նաև ամենայն
իրաւամբ թաղէն ուզված ազգային երեսփոխանաց ընտրու-
թիւնը , վասնզի պաշտօնապէս թաղը կը ներկայացնէ , և
թաղին ընդհանուր գործոց հոգը՝ թաղեցւոց կողմէն իրեն
յանձնեալ իրաւունքն է :

Տ. Ազգային հանգանակութիւն . — Ազգային այս մեծ խնդիրը
բաւական և շատուց ի վեր ծեծված է ընդհանուր ժողո-
վին առջեւ , բայց միշտ ապարդիւն ելած է իր պայքար-
ներէն :

Ձեր յանձնախումբը՝ այս խնդրին օրէնսդրական մասը հան-

դերձ իր ընդհանուր սկզբունքովը ամփոփ ու համառօտ բովանդակելով, և սրտի մասք քննել ու խնդրին թերն ու դէմը ամենայն զգուշութեամբ կշռադատելէն ետքը, վերջապէս համոզված է՝ թէ ազգին արդի վիճակին յարմար առայժմ՝ ասկէ արդար և ասկէ դիւրին միջոց չը կայ և չ'է գտած : Դրան յանձնախումբը իսկ համոզված կ'երեւայ թէ ստորագրութեան միջոցէն աւելի բանաւոր միջոց չը կայ առ այժմ հանգանակութեան :

Ուստի ձեր յանձնախումբը յատկապէս կ'առաջարկէ որ այս խնդրին համար վիճաբանութեան կորուսված ժամանակները բաւական համարվելով՝ առ այժմ այս միջոցով ձեռնարկութիւն ըլլայ գործին և մէյ մը գոնէ հաստատված ըլլայ օրինաւոր հանգանակութիւնը : ետքերը փորձը կրնայ ցուցնել թէ ինչ և ո՛ր վոփոխելի կետեր կան :

— Գլխաւոր փոփոխութիւն մը ատենական օրինաց մէջ՝ առանց մեծադոյն մասի սպասելու ատենն բանալու խնդիրն է : Այս կէտը դժբաղդապէս շատ մը թանկազին փորձերով իմացուց մեզի թէ ինչ անաւերդութիւններ կան մեծադոյն մասի ըսպասելու մէջ :

Ձեր յանձնախումբը համոզված է՝ թէ այս խնդիրն ալ առանց բնաւ իրաւունքը վիրաւորելու, իր արժանի բարեձեւութիւնը գտած է ԳՅ յօդուածին և անոր ծանօթութեանը մէջ :

Ք Գ. — Դաւառական վարչութեան գլխին մէջ ըսելիք չը կայ . ասի կեդրոնական վարչութեան վրայ ձեւեալ է և ըստ այն կը վարվի ամենեւին՝ միայն թէ անդամոց թիւը՝ որ միշտ և մինչեւ հիմայ անորոշ էր մնացած, որոշել հարկաւոր դատեց յանձնախումբը, և ընդհանուր ժողովին համեմատութեամբ որն որ 100 անդամ ունի, 30՝ դաւառական ժողովոց յարմար համարեց, և 25՝ թեմական և թաղական ժողովոց :

«Իտե՛րան կրնայ ասդին անդին քաշկուտիլի, և որ ո՛չ մէկ ըն-
կերութեան մէջ կրցած է դեռ այսօր հասնիլ ամենակա-
տար դրութեան մը»։

տար Գրութեան մը : *Վերադարձ*
 2^ր Եւ զԵրջին ԱՌԱՋԱՐԳՈՒԹԻՒՆ. — *Զոր* յանձնատու մը կ'առա-
 ջարկէ՝ որ Աղգային Ժողովը իր խմատուն գիտօղութիւննե-
 րովը անոր թերութիւնները լցնելով, օր մը առաջ և ամ-
 բողջապէս ընդունի զայս վերաքննութիւնը . նկատելով որ՝
 նախնի սահմանադրութեանց հետ բաղդատելով, 40 տար-
 ւոյ մէջ քիչ յառաջագիւնութիւն չ'է բրած այս նորը թէ
 գաղափարներու մասին և թէ գործադրական մասին . ուր
 ամեն իրաւունք ու պարտիք ըստ կարի տեղերինն գտած
 ըլլալով՝ համաձայն ներդաշնակութեան մէջ կը թըլին . ուր
 սահմանադրական վարչութեան կազմաւորութիւնը բաւա-
 կան դժհացուցիչ կերպարան մ'առած կ'երեւայ :

Ձեր յանձնախումբը Հէ. Երբէք մտքէն անյուշած թէ այս վերաքննութիւնը թերութիւններ չ'ունի, հետի իրմէ այդ յաւակնութիւնը, ընդհանրապէս համոզված է որ դեռ շատ բարեձեւութիւններ ու գործադրական դիւրին միջոցներ կան ու պիտի յառաջ դան, և մենէ ետքը եկողները մեր շատ թերութիւնները պիտի լցնեն, և վերաքննութիւնէ ի վերաքննութիւն անցնելով՝ ժամանակին ու գաղափարաց յեղաշրջութեանը հետ պիտի կատարելագործի և վերջապէս պիտի կարենայ օր մը այս սահմանադրութիւնը ազգային զեղծմանց բարձիշ, և բարեկարգութեանց միջնորդն ըլլալ, ազգային բարոյական ու մտաւորական յառաջագիւնութեանց ցանկալի առաջնորդն ու ազգին սիրելի օրէնդ իրբը հանդիսանալ: Ա՛՛՛, է Ազգին և ամենուս ակնկալութիւնը, և զայս ակնկալութիւնը Ազգն իր երեւոյթիւնն ժողովին վրայ դրած է, և անոր պիտի պարտի այս շնորհը: Այո, Զեզի, Երեւոյթիւնն իջնեալներ, որ այնքան երկամբ ծնաք Սահմանադրութիւնը ու զանի այնքան խնամով շրջապատեցիք, և միանգամայն կայսերական կառավարութեան որ շնորհ ըրաւ անոր կեանք պարգեւելու:

13354

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0046574

12



Հայրապետ Բրաւն-Յոսեփ